

Společně prožitý volný čas v rodině s dítětem předškolního věku

Klára Michnová

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Klára Michnová**

Osobní číslo: **H160509**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Společně prožitý volný čas v rodině s dítětem předškolního věku**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury zaměřené na volný čas a jeho využívání v rodině s dítětem předškolního věku.

Vymezení teoretických východisek týkajících se společně prožitého volného času v rodině s dítětem předškolního věku.

Příprava metodiky empirické části, stanovení výzkumného cíle a výzkumných otázek.

Realizace kvalitativně orientovaného výzkumu prostřednictvím interview s dětmi a jejich rodiči.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace a shrnutí výsledků, formulace závěrů výzkumu.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Burns, M. S., Johnson, R. T., & Assaf, M. M. (2012). Preschool education in today's world: teaching children with diverse backgrounds and abilities. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.

Hájek, B., Hofbauer, B., & Pávková, J. (2008). Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy. Praha: Portál.

Hofbauer, B. (2014). K současnosti a výhledu výchovného zhodnocování volného času dětí a mládeže. Pedagogická orientace, 16(4), 25-41.

Knotová, D. (2011). Pedagogické dimenze volného času. Brno: Paido.

Majerčíková, J. (2012). Rodina s předškolákem: výskum rodín s deťmi predškolského veku. V Bratislave: Univerzita Komenského v Bratislave.

Mertin, V. (2011). Výchovné maličkosti: průvodce výchovou dítěte do 12 let. Praha: Portál.

Sobotková, I. (2012). Psychologie rodiny (3. vyd). Praha: Portál.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PaedDr. Jana Majerčíková, PhD.

Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

10. října 2018

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2019

Ve Zlíně dne 10. října 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, PhD.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..... 14. 12. 2018 .....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce má teoreticko-empirický charakter. Cílem práce je objasnit problematiku společně prožitého volného času v rodině s dítětem předškolního věku z pohledu rodičů a dětí předškolního věku. V teoretické části této práce jsou shrnuty obecné aspekty volného času v rodině s dítětem předškolního věku a jejich společného prožívání. V empirické části jsou prezentovány výsledky kvalitativně orientovaného výzkumu. Data byla sesbírána pomocí polostrukturovaného interview s rodiči a jejich dětmi předškolního věku. Z analýzy sesbíraných dat vyplynulo pět hlavních kategorií. Ukázalo se, že společně prožitý volný čas má neopomenutelný význam nejen pro děti, ale i rodiče, kteří si uvědomují jeho přínos pro obě strany a i přes určité překážky se snaží vytvářet vhodné podmínky pro volný čas strávený s dítětem.

Klíčová slova: volný čas v rodině, volnočasové aktivity, nukleární rodina

ABSTRACT

Bachelor thesis has an theoretical-empirical character. The aim of the thesis is to clarify problematic of leisure time in family with a pre-school child from the perspective of parents and pre-school children. In the theoretical part of this thesis are summarized the general aspects of leisure time in the family with a pre-school child and their shared leisure time. The empirical part presents the results of qualitatively oriented research. Data were collected using a semi-structured interview with parents and their pre-school children. Five major categories emerged from the analysis of collected data. It has turned out that the leisure time spent together has an indispensable significance not only for children but also for parents who are aware of its benefits for both sides and despite certain obstacles they are trying to create suitable conditions for leisure with their child.

Keywords: leisure time in family, leisure time activities, nuclear family

Děkuji paní doc. PaedDr. Janě Majerčíkové, PhD. za odborné vedení, cenné rady a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování této práce věnovala. Dále děkuji všem rodičům a dětem za vstřícnost a ochotu zúčastnit se tohoto výzkumu. V neposlední řadě také děkuji své rodině za podporu, pomoc a důvěru po celou dobu studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 SOUČASNÁ RODINA S DÍTĚTEM PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	11
1.1 SOUČASNÁ RODINA	12
1.2 FUNKCE RODINY.....	15
1.3 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	18
2 VOLNÝ ČAS V RODINĚ.....	21
2.1 VYMEZENÍ POJMU VOLNÝ ČAS	21
2.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU.....	24
2.3 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY V RODINĚ S DÍTĚTEM PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	25
2.4 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VOLNÝ ČAS ČLENŮ RODINY	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
3 VÝZKUM A METODOLOGIE VÝZKUMU.....	32
3.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	32
3.2 VÝZKUMNÝ VZOREK	33
3.2.1 Charakteristika výzkumného vzorku	33
3.3 METODA SBĚRU A ZPRACOVÁNÍ DAT	34
3.4 VSTUP DO TERÉNU.....	35
3.5 LIMITY VÝZKUMU	36
4 INTERPRETACE DAT	37
4.1 ZDROJ ZÁŽITKŮ	38
4.2 PŘÍNOS PRO RODINU	40
4.3 (NE)OVLIVNITELNÁ OMEZENÍ	41
4.4 STEREOTYPNÍ PŘÍSTUP.....	43
4.5 DÍTĚ JAKO PRIORITY	45
5 ZÁVĚRY VÝZKUMU	47
6 DISKUZE	49
ZÁVĚR.....	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
SEZNAM TABULEK	57
SEZNAM PŘÍLOH	58

ÚVOD

Volný čas představuje pro většinu z nás pojem, kterému rozumíme víceméně stejným způsobem. Avšak jeho obsahová stránka se u každého mírně liší a prožívání volného času je pro nás pak odlišné. Je to prostor, který nabízí jedinci se svobodně rozhodnout pro aktivity, které mu přináší radost a uspokojení a proto se bude jeho obsah u jednotlivců lišit. Společně prožitý volný čas je neoddělitelnou součástí každé rodiny a tvoří součást běžného dne rodiny.

Volný čas je vcelku atraktivní téma, jelikož se zdá být dostatečně prozkoumané, ale převážná většina výzkumů se věnuje problematice ze strany rodičů a jejich pohledu na dané téma. Tato práce však skýtá náhled na společně prožitý čas v rodině s dítětem předškolního věku nejen ze strany rodičů, ale i dětí, které jsou součástí tohoto volného času. Vnímání dětí této problematiky, je stejně hodnotné, jako vnímání rodičů. Z tohoto důvodu se staly předmětem zkoumání této práce obě strany a dochází tak ke spojení obou náhledů na tuto problematiku jak ze strany rodičů, tak ze strany dětí předškolního věku. Motivací pro zpracování této práce bylo zejména přiblížení pohledu na toto téma nejen rodičů, ale i dětí, které se staly součástí výzkumu.

Teoretická část této práce má za cíl objasnit problematiku společného volného času v rodině s dítětem předškolního věku. První kapitola práce je věnována současné rodině s dítětem předškolního věku, jejím charakteristikám a funkcím. Druhá kapitola se zaměřuje na problematiku volného času v současné rodině, primárně vymezení a funkcím volného času. Součástí této kapitoly je i objasnění volnočasových aktivit v rodině s dítětem předškolního věku a faktory, které společný volný čas v rodině ovlivňují.

Cílem výzkumu, který je obsažen v praktické části, je odhalit, jak prožívá rodina s dítětem předškolního věku společný volný čas. Za dílčí cíle jsme si následně stanovili popsat, jaké volnočasové aktivity jsou v rodině s dítětem předškolního věku preferovány a odhalit příčiny preferovaného způsobu trávení společného volného času v rodině s dítětem předškolního věku. Dalším dílčím cílem bylo popsat, jaké prožívání volnočasových aktivit je v rodině s dítětem předškolního věku vnímáno jako hodnotné a také odhalit, jaké aspekty vnímají rodiče jako důležité determinanty hodnoty a charakteru společného volného času v rodině s dítětem předškolního věku. Pro získání dat byla zvolena metoda polostrukturovaného interview. Data získaná z těchto interview budou následně analyzována pomocí otevřeného kódování pro sestavení kategorií.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOUČASNÁ RODINA S DÍTĚTEM PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Rodina je společenská instituce, která je založena na vzájemných vztazích jejích členů. Od rodiny očekáváme pomoc, podporu, jistotu, pocit bezpečí a vědomí, že do ní patříme. To se pro nás stává podstatou rodiny. Ačkoliv rodina během historie prošla mnohými změnami, i přes to má ve společnosti své místo. Rodina se nachází na pozici, která má nenahraditelné místo v procesu socializace jedince.

Rodina se v průběhu času stále mění a vyvíjí, nicméně ji považujeme za ustálený prvek a součást naší společnosti. Rodinu lze považovat za určité zařízení, které poskytuje prostor pro reprodukci a ochranu svým členům (Možný, 2006). V tomto smyslu se pojem rodina a jeho vnímání ostatními autory příliš neodlišuje.

Před samotným objasněním pojmu současná rodiny nelze opomenout její historický vývoj. Rodina prošla během historie různými změnami a podle těchto změn uvádí Švrčinová in Kantorová & Grecmanová (2010) dělení na tradiční, moderní a postmoderní. Autorka popisuje tradiční rodinu jako takovou, která vznikla za účelem ochrany členů rodiny. Vyznačuje se vícegeneračním soužitím. V čele rodiny stojí obvykle muž a rodina má vysokou stabilitu. V moderní rodině (nukleární) se ženě dostává vyššího postavení. V moderní rodině také může některé její funkce přejmout formální organizace, jako je například škola. Postmoderní rodina, která bývá méně stabilní, se projevuje emancipací žen, jejichž vzdělanost a kariéra roste. Dle Možného (2006) se rodina během let vyvíjí, ale princip jejího fungování zůstává stejný i do budoucna. Z tohoto vymezení lze říci, že rodina se projevuje stabilitou a pomocí postavení jednotlivých členů v rodině.

Knotová (2014 s. 35) uvádí, že „rodina existuje ve všech historicky známých typech společností a kultur. Působí na ni všechny podmínky působící i na jiné typy prostředí.“

Jak již bylo zmíněno, rodina procházela a stále prochází během svého vývoje určitými problémy a změnami. Stále však působí jako nepostradatelná součást života dospělého jedince a především dítěte. Působí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v určité fázi ovlivňovat. Současná rodina se nachází v situaci, kdy definovat a vymezit rodinu jako malou a primární skupinu je velmi náročné, jelikož tradiční hledisko při posuzování se mění. Zejména spojení zákonným manželským svazkem nebývá podmínkou rodinného života (Kraus, 2014).

1.1 Současná rodina

Rodina je jednou ze základních strukturálních složek v naší společnosti a je také základní složkou při zajišťování péče o děti a zároveň při vytváření a rozvoji předpokladů osobnosti. Rodina vytváří pro dítě základní vzorce chování a myšlení. U dítěte díky tomu dochází k rozvoji vztahů k sobě samému, k druhým lidem, k věcem a úkolům. Tyto vzorce se utváří prostřednictvím jednání a postojů rodiny vůči dítěti a tím, jakou rodina zprostředkovává oporu pro vývoj dítěte (Helus, 2015).

Jak ovšem uvádí Možný (2006), tak vývoj rodiny probíhá v určitých fázích. Pouze během několika fází se člověk stává aktivním rodičem a období rodičovství lze považovat za jednu z nejvýznamnějších fází.

Pojem rodina se může jevit jako náročný z hlediska jeho objasnění, jelikož každý vnímá rodinu jiným způsobem. Existuje mnoho autorů věnující se problematice rodiny a v literatuře se setkáváme s různými definicemi. Rodinu tedy nelze jednoznačně vymezit. Autoři uvádí některé z následujících definic:

Rodinu lze definovat v tom nejširším vymezení jako: „*institucionální zajištění lidské reprodukce, legitimní v dané společnosti, anebo, společností uznávaný způsob, jak mít a vychovávat děti.*“ (Možný, 2006, s. 114)

Knotová (2014) vymezuje pojem rodina jako primární, základní a neformální sociální skupinu, která je různě strukturovaná a vyznačuje se různými vazbami na společnost. Rodinou se tedy rozumí pár a děti. Za důležité jsou v rodině autorkou považovány společné zájmy, cíle, budoucnost a spolupráce.

Hartl a Hartlová (2015, s. 512) uvádí, že rodinu lze vnímat jako: „*skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.*“

Z předešlých vymezení pojmu rodina lze vyvodit, že rodina znamená skupinu, jejíž členové jsou spojeni určitými vztahy a vzájemně si poskytují vztahové vazby, pomoc a spolupráci. Nelze opomenout i fakt, že většina pojímá rodinu také z hlediska reprodukce a tak lze říci, že součástí rodiny je pak reprodukce a následná péče a výchova dalších členů.

Rodina je první a nejmenší společenství nebo skupina, která jedinci zabezpečuje prvotní kontakt s okolím a životní cyklus jedince plyne v rámci rodinného systému, jehož je součástí. (Majerčíková, 2012)

Pokud definujeme rodinu jako systém, můžeme využít definici systému jako: „*soubor částí a vztahů mezi nimi*.“ (Sobotková, 2012, s. 22)

V systému rodiny je přikládána pozornost i povaze dětství, jeho sociálnímu rozměru a významu role dítěte, která je ve vývoji rodiny a rodinného života nepopíratelná. V přítomnosti je dětství součástí rodinného života a je pro většinu vnímáno jako součást plnohodnotného života. Dítě v předškolním věku se nepřipravuje na jeho budoucnost a postupné začleňování do světa dospělých, ale žije život v přítomném okamžiku (Majerčíková, 2012).

V současnosti dochází ke snížení počtu narozených dětí. Důvodů, proč tato situace nastává, může být hned několik, ale zároveň je potřeba se zaměřit na otázku, proč děti mít a co nám vnášejí do života. Dle Mertina (2011) přináší děti do rodiny nový a intenzivní vztah a pro pozitivní naplnění tohoto vztahu je předpokladem trávení s dítětem dostatek času. Činnosti probíhající v rodině vytvářejí společné zážitky, které posilují vzájemné vztahy členů rodiny (Mertin, 2011).

Současná rodina se vyznačuje určitými charakteristickými znaky. Tyto znaky/rysy mohou být minimální a odlišné od znaků někdejší rodiny, která může být pro jedince současné doby těžko představitelná. Helus (2015) uvádí několik pojmů, kterými označuje současnou rodinu a může přiblížit její základná rysy. Je to rodina:

- „*Nukleární, neboli jádrová*
- *Manželská*
- *Dvougenerační*
- *Intimně vztahová, nebo také rodina centrální vztahové zóny*
- *Privátní individualizace*.“ (Helus, 2015, s. 201)

Autor také uvádí podrobnější vysvětlení těchto pojmů. Rodina nukleární je rodina stávající se z jedinců, kteří sdílejí intimní soužití a tvoří podstatné jádro rodiny. Jádro je obvykle tvořeno partnerskou dvojicí (pokud jde o rodinu manželskou/partnerskou). Manželé zůstávají otci a matkami svých dětí a pečují například i o děti přisvojené či děti z předchozích manželství. Současně hovoříme o rodině dvougenerační, ta se skládá z generace otce a matky a generace dětí. Dalším rysem je rodina intimně vztahová, rodina, která funguje jako „*soukromý prostor*“. Posledním rysem je privátní individualizace. Jedná se o vývoj jedince jako svébytné osobnosti (Helus, 2015).

Současná doba nabízí mnohočetnost rodinných struktur. Rodiny nukleární zahrnující rodiče a jejich děti, neúplné rodiny nebo rodiny s rodiči stejného pohlaví a také rozšířené rodiny, do kterých patří další příbuzní, jako jsou prarodiče, atd. (Burns, Johnson, & Assaf, 2012).

Stálá rodina je typická spíše pro minulá období. V současné době se rodina potýká se změnami, které v historii nebyly zvykem. Hovoříme o změnách, které dnes podmiňují její vývoj. Ačkoliv rodina stále zůstává rodinou, tak se její různé definice můžou lišit od těch, které dnes současnou rodinu nevystihují.

S postupným vývojem společnosti dochází i ke změnám v rodině, která je podmíněna společností a reaguje na její vývoj a změny. Proto se rodina vyznačuje určitými znaky, které jsou typické pro současnou dobu. Gillernová, Kebza a Rymeš (2011) řadí mezi tyto znaky například změnu očekávání trvalosti vztahu, jelikož dnes spíše převládají různé alternativy společného soužití. Dalším výrazným znakem je nízká stabilita rodiny, tedy zvýšená rozvodovost, kdy následkem vznikají například neúplné rodiny s dětmi.

Jak již bylo zmíněno, tak rodina je společenství nebo skupina, která je spojena pokrevními nebo manželskými svazky a zabezpečuje jedinci prvotní kontakt s okolím. Členové rodiny bývají často ovlivňováni prostředím rodiny.

Rodina představuje pro dítě jedno z nejvýznamnějších prostředí a proto rodiče a jejich vliv působí na dítě trvale (Mertin, 2011).

Podle Knotové (2014) by prostředí mělo být harmonické a mělo by naplňovat jak základní psychologické potřeby jedince, tak i pocit bezpečí a jistoty. Pro dítě je rodina nositelem kultury, norem, hodnot a kulturních vzorců. Na rodinné prostředí působí několik podmínek, které kvalitu tohoto prostředí ovlivňují. Autorka k těmto podmínkám řadí především podmínky demografické, tedy počet členů v rodině či počet dětí. Jako další uvádí podmínky ekonomické (míra zaměstnanosti a nezaměstnanosti) a podmínky psychologické. Psychologické podmínky zahrnují například vztahy mezi jednotlivými členy rodiny.

Kraus (2014) uvádí několik znaků, které jsou charakteristické pro současnou rodinu. Proměny v současné rodině se týkají například rolí rodičů. Důsledkem demokratizace uvnitř rodiny ztratil muž své postavení, některá práva i povinnosti v rodině. Současně děti se více podílejí na organizaci života v rodině. Kraus (2014) uvádí za další znak to, že rodina žije v určité izolovanosti a uzavřenosti před společností. Rodina se také zmenšuje a přibývá jedinců žijících samostatně v domácnosti. Jedním ze znaků je také dezintegrace, kdy

v rodinách dochází ke snížení času, který rodina tráví společně. Dále dochází k větší zatíženosti rodičů v oblasti práce a typickým modelem současné rodiny je model dvoukariérový. Jako poslední znaky současné rodiny autor uvádí vysokou rozvodovost a diferencovanost rodin podle jejich socioekonomické úrovně.

1.2 Funkce rodiny

Rodina a její znaky, které byly uvedeny v první podkapitole, vedou k tomu, jak více pochopit problematiku současné rodiny. Rodina se nevyznačuje pouze charakteristickými znaky, ale především funkcemi, jejichž naplnění úzce souvisí s prostředím rodiny a se zdravým a harmonickým vývojem dítěte.

Podle Heluse (2015) prochází současná rodina určitými proměnami a problémy, nicméně stále zůstává druhem lidské pospolitosti, bez níž si většina z nás život nedokáže představit. Úkolem takové rodiny je realizovat funkčnost vůči dítěti. Jiná prostředí, která by odpovídala potřebám dítěte lze těžko najít.

Rodina představuje pro dítě po narození nejvýznamnější prostředí a její funkčnost se odráží ve zdravém a harmonickém vývoji dítěte (Švrčinová in Kantorová, Grecmanová, 2010).

Na rodinu jsou v dnešní době kladeny různé požadavky a nároky, které stále vzrůstají. Důsledkem toho se může stát, že rodina své funkce plní nedostatečně. Naopak význam rodiny je stále silnější a rodina je považována za opěrný bod, kam se mohou členové rodiny a především děti uchýlit. (Kraus, 2014)

Rodina je považována za společenství, které je spojeno vztahy a úkolem rodiny je naplňovat určité funkce. Lovasová (2006) definuje následné funkce. Funkce reprodukční nebo biologická (plození potomků), funkce ekonomická (zahrnuje hmotné zajištění všech členů rodiny), dále funkce výchovná, socializační (zařazení jedince do společnosti a kultury) a jako poslední funkce emocionální (zajištění citového zázemí pro členy rodiny).

Kraus (2014) uvádí sedm funkcí rodiny a to funkce biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomickou funkci a ochrannou funkci. Dále funkci socializačně výchovnou a ekonomickou. Jako poslední funkcí uvádí, že rodina je institucí, která by neměla opomíjet rekreaci, relaxaci a zábavu. Plnění této funkce se odráží v obsahu volného času a zájmových aktivit.

Helus (2015) se naopak přiklání k následujícím základním funkcím rodiny:

1. Rodina uspokojuje primární potřeby dítěte v jeho raných stádiích života. Patří sem potřeby biopsychické (jídlo, pití, spánek, pohyb atd.) a rané psychické potřeby jako je bezpečí, láska a přiměřené množství podnětů.
2. Rodina současně uspokojuje potřebu organické přináležitosti dítěte, tedy potřebu domova a potřebu mít „svého člověka“ (matku a otce) a mít možnost se s ním identifikovat.
3. Rodina poskytuje dítěti akční prostor, tedy prostor pro jeho aktivní projev, seberealizaci a součinnost s druhými.
4. Rodina se snaží uvádět dítě do vztahu k věcem, které jsou součástí rodinného vybavení, k zařízení domácnosti a jiným nástrojům.
5. Rodina určuje počáteční prožitek sebe sama jako chlapce/dívky. Rodiče do tohoto pojetí vkládají genderový obsah a smysl. Nápomocné jsou vzory matky a otce.
6. Rodina nabízí dítěti působící vzory. Dítě se učí poznávat v druhém jedinci osobnost a samo se chce stát osobností.
7. Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a rozvíjí vědomí o povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho, co patří k životu.
8. Rodina skýtá dítěti příležitosti být součástí mezigeneračních vztahů. Dítě tak hlouběji proniká do chápání lidí různého věku.
9. Prostřednictvím rodičů, prarodičů, sourozenců, příbuzných a přátel získává dítě představu o širším okolí, společnosti a o světě.
10. Rodina je pro dítě prostředí, kde se může svěřit, očekávat vyslechnutí, radu a pomoc.

Tyto funkce poukazují na to, že rodina je pro dítě důležitým prostředím, kde by mělo docházet k plnění těchto funkcí. Rodina by měla dbát na uspokojování potřeb dítěte a poskytovat mu bezpečné prostředí, které zároveň umožňuje jeho seberealizaci.

V souvislosti s funkcemi rodiny souvisí hledisko plnění těchto funkcí. Podle toho, do jaké míry rodina uvedené funkce plní ji lze rozdělit podle funkčnosti do několika dalších skupin.

Kraus (2014) uvádí dělení z hlediska funkčnosti na rodinu funkční (rodina, která plní přiměřeně všechny své funkce), rodinu afunkční (v afunkční rodině dochází k občasným poruchám jedné či více funkcí, ovšem tato skutečnost nenarušuje chod rodiny) a rodinu dys-

funkční (v dysfunkční rodině dochází k narušování socializačního procesu dítěte jako následek vnitřních poruch rodiny).

Naopak Helus (2015) dělí rodiny z hlediska funkčnosti do následujících pěti kategorií. Rodinu stabilizovaně funkční, která zajišťuje kvalitní socializační podmínky. Funkční rodiny s přechodnými a méně či více vážnými problémy, které však dokážou vyřešit. Rodiny problémové, kdy nedochází k naplnění funkcí. Rodiny dysfunkční, kdy jsou některé funkce vážně a dlouhodobě narušené. Nutností bývá zásah vnější instituce. Poslední kategorií jsou rodiny afunkční, tedy rodina neplní svůj účel a dítě je tak ohroženo.

Každá funkce se však v průběhu času setkává s různými krizemi a riziky. Současná doba poukazuje na několik takových krizí, které jsou součástí společnosti, a běžně se s nimi setkáváme. Tyto rizika se mohou odrazit ve fungování rodiny a jejího dalšího vlivu na dítě.

Gillernová, Kebza a Rymeš (2011) uvádí rizika jednotlivých funkcí:

Funkce biologická, reprodukční – aktuálně se nacházíme v období, kdy klesá míra plodnosti. Jedinci v současnosti volí jinou cestu než tu, která zahrnuje výchovu dětí.

Materiální funkce rodiny, ekonomická – v současné rodině převládá pozornost na jedince a jeho individuální kvalitu života. Rodina se tolik nezaměřuje na budoucnost, ale na přítomnost.

Výchovná funkce, socializační – funkce výchovná je obtížně nahraditelnou, jelikož v rodině tvoří jedinečné specifické prostředí pro formování postojů jedince ke světu, okolí a sobě samému. Rodina je první sociální skupinou, kde se dítě učí osvojovat činnosti, sociální role, atd. Působení rodiny se odráží v komunikaci, rodina tvoří základy pro učení, herní aktivity i pracovní návyky. Rodiče tedy umožňují dítěti získat v průběhu přirozených společných aktivit model chování obou pohlavních pólů.

Emocionální funkce – rodina je nezastupitelná a nenahraditelná v potřebách zázemí, podpory, pomoci, sdílení zážitků, společných rituálů, plánů a jistoty.

Z jednotlivých funkcí a jejich výše zmíněných rizik, se kterými se můžeme v současné době setkat je zřejmé, že rodina je neopomenutelnou součástí celistvého vývoje dítěte a rodina je tak pro dítě nenahraditelným prostředím, které by mělo tyto funkce plnit.

1.3 Charakteristika dítěte předškolního věku

Tak, jako každé období v životě jedince, i období předškolního věku je neopomenutelnou součástí utváření osobnosti. Předškolní období je podstatnou etapou, během které přichází mnoho změn v oblasti psychické, fyzické i sociální. Každé vývojové stádium v životě člověka je něčím charakteristické a na každé období můžeme nahlížet z několika různých hledisek. Období předškolního věku není výjimkou a i v tomto období se u dítěte setkáme s projevy, které jsou pro tento věk typické.

Období předškolního věku a svět, které toto období dítěti nabízí, můžeme pojmenovat jako „kouzelný“. Dítě se nachází na cestě k životnímu realismu. Společně s dítětem se na tuto cestu vydávají rodiče. Dospělí vychovatelé s citovým vztahem k dítěti, který by však neměl být jednosměrný (Matějček, 2017).

„Předškolní období má dvě rozmezí, která jsou dána novým sociálním zařazením dítěte. Na samém začátku, mezi třetím a čtvrtým rokem, je to vstup do mateřské školy a na konci, po dovršení šestého roku, vstup do základní školy.“ (Šimíčková-Čížková, 2008, s. 68)

Dle Mertina (2011) je období předškolního věku vývojově méně nápadné, než období batolecí, ale vývoj je stále dynamický. Dominantní pro dítě zůstává stále rodina, ale v životě dítěte se více objevují vrstevníci, kteří pro dítě představují přitažlivou skupinu. Dítě se tedy v předškolním věku dostává do stavu, kdy si osvojuje svou vlastní pozici, kterou zaujímá ve světě. Vágnerová (2005) pak vysvětluje toto období, jako část života, kdy se dítě stává více iniciativním a snaží se projevit své kvality.

Postupným dospíváním se jedinec stává součástí společnosti a právě předškolní období je mezník, kdy se dítě na tento život ve společnosti připravuje a vztahy přesahují až k vrstevnickým skupinám (Vágnerová, 2005).

V období předškolního věku dochází k vývoji hrubé motoriky, kdy se pohyb dítěte automatizuje. Burns, Johnson a Asaaf (2012) uvádí, že úroveň vývoje hrubé motoriky v tomto období rychle vzrůstá. Dítě si osvojuje motorické dovednosti a uvědomuje si své tělo. Díky tomu má svůj pohyb pod kontrolou a je za své pohyby odpovědné. Jemná motorika dosahuje stejně rychlého vývoje jako motorika hrubá. Dítě dokáže pracovat s tužkou, nůžkami, zapnout knoflíky, stavět z kostek atd. Při těchto činnostech, kdy dítě rozvíjí jemnou motoriku, by mu mělo být poskytnuto dostatek času.

Vývoj poznávacích procesů je velmi intenzivní. Dle Šimíčkové-Čížkové (2008) převládá u dítěte synkretické (celistvé) myšlení. Dítě tedy vnímá výrazné předměty, které se pojí s činnostmi a upoutaly jeho pozornost. Vývoj zraku je obohacen o rozlišení doplňkových barev a jedinec se schopen sluchem analyzovat zvuky rozličných zdrojů. Vyvíjí se také chuťové a čichové vnímání. Nicméně jedním z nejvýznamnějších zdrojů zážitků je hmat. Dítě hmatem předměty rozlišuje a je schopné je pojmenovat. Vnímání je ovlivněno především zkušenostmi dítěte i jeho myšlením (Šimíčková-Čížková, 2008).

Šimíčková-Čížková (2008) dále uvádí, že v předškolním období je pro paměť typická konkrétnost a mimovolnost. První známky úmyslné paměti se u dítěte projevují až koncem tohoto období. Převažuje paměť mechanická, ale dochází i k rozvoji paměti slovně logické. Vývoj paměti podle Vágnerové (2005) se projevuje ve třech oblastech. Zvýšení kapacity a rychlost zpracování informací, které s přibývajícím věkem roste a závisí především na selektivním a systematickém zaměření pozornosti. Dále rozvoj paměťových strategií, tedy možnosti, jak si lépe zapamatovat a uchovat informace. Jako poslední oblast je rozvoj metapaměti. Jde o rozvoj obecných znalostí o tom, jak funguje paměť a o funkci vlastních paměťových schopností.

Pozornost u dítěte v tomto věku je nestálá, nicméně tato skutečnost se odvíjí od dalších faktorů. Postupně se dítě stává více soustředěným a objevují se u něj počátky úmyslné pozornosti. Co se týče představitosti, tak vybavování je plynulejší a představy jsou v tomto věku živé. K výraznému vývoji dochází v oblasti myšlení dítěte, kdy dítě dokáže uvažovat v celostních pojmech a zaměřuje se na prožitek (Šimíčková-Čížková, 2008).

Verbální schopnosti se rozvíjejí v oblasti obsahu i formy, nicméně úroveň jazyka jedince se nachází ve stejné úrovni jako je úroveň poznávacích procesů. V oblasti řeči dopomáhá v rozvoji komunikace s dospělými i vrstevníky a v neposlední řadě i média (Vágnerová, 2005).

Emoční vývoj dítěte předškolního věku se projevuje větší stabilitou a vyrovnaností, než v předchozím batolecím období. Dle Vágnerové (2005) dítě převážně reaguje na aktuální situaci a dění a projevy bývají velmi intenzivní, nicméně v tomto věku je pro dítě typické více pozitivní naladění a negativní reakce dítěte na okolní dění postupně ubývá. Autorka dále uvádí několik typických projevů dítěte v předškolním období. Mezi tyto projevy patří například vztek, zlost, projevy strachu. Dále veselost a pocit uspokojení po naplnění očekávání (Vágnerová, 2005).

Emoční rozvoj dítěte v tomto věku úzce souvisí s činnostmi, které dítě vykonává a také s lidmi, kteří jsou součástí jeho života. Dle autorky jsou různorodé činnosti pro dítě zdrojem citových zážitků, dítě může mít z činností radost či vztek. Vyvíjejí se city sociální a to k dospělým, které dominují na začátku období a k vrstevníkům, jejichž potřeba časem narůstá. (Šimíčková-Čížková, 2008)

2 VOLNÝ ČAS V RODINĚ

Volný čas je součástí života každého z nás, ať už méně či více a každý z nás ho také jinak prožívá. Je to prostor, který nám nabízí věnovat se osobnímu rozvoji místo plnění běžných povinností. Představa ideálně stráveného volného času se bude lišit, ale obsah volného času bude mít pro většinu společný prvek a to, že volný čas by neměl být promrhán a činnosti by si měl jedinec zvolit sám podle vlastního uvážení, činnosti, které v člověku vyvolávají radost a potěšení.

Volný čas je běžný pojem, se kterým se setkáme v životě jedince, skupiny a celé společnosti. Podle Kavanové a Chudého (2005) se v průběhu let mohou pojmy a jejich význam změnit a volný čas je pojmem, který se rozšířil a diferencoval svůj obsah a možné způsoby realizace. Žijeme v době, kdy volný čas představuje nezastupitelnou součást našeho života a ačkoliv se jeho využívání liší u každé člověka, tak pro nás představuje čas, kdy se můžeme věnovat zálibám podle vlastních představ. Mohou to být činnosti, které vedou k sebevzdělávání a seberealizaci.

Volný čas dětí a volný čas dospělých jsou dva odlišné pojmy a každý z nich má svá specifika. Vyhnálková in Kantorová a Grecmanová (2010) za tyto specifika považuje rozsah volného času, jeho obsah, pestrost aktivit a míra samostatnosti jedince při využívání volného času. Děti se podílejí na volném čase rodičů, tak i rodiče působí ve volném čase dětí. Jejich rolí je volný čas dětí ovlivňovat.

Vývoj dítěte je opodstatněn několika okolnostmi, které je nutno brát v potaz. Jednou z těchto okolností je právě čas věnovaný dítěti, respektive společným aktivitám, které jsou významnější než pouhé spolubytí (Mertin, 2011).

Z předešlých vymezení je zřejmé, že volný čas dětí a rodičů je vcelku odlišný, ale i tak je čas prožitý s dítětem v rodině hodnotnou součástí nejen vývoje dítěte, ale i celkového rozvoje rodiny. V důsledku těchto faktorů by mu měl být přikládán v rodině určitý význam.

2.1 Vymezení pojmu volný čas

Volný čas považujeme za jeden z ukazatelů životního stylu jedince. Tedy způsob jeho trávení nám do jisté míry odkrývá pohled na jedince a způsob jeho života. Na samotný volný čas lze nahlížet ze dvou hledisek. Duffková, Urban a Dubský (2008) nahlíží na volný čas z hlediska kvantity, tedy objemu volného času a hlediska kvality. Kvalitativní hledisko zahr-

nuje strukturu volného času, jaké jedinec volí volnočasové aktivity a jaké je jejich celkové zastoupení ve volném čase jedince. Volný čas je považován za důležitou součást lidského života, nicméně volný čas je stále jen jednou částí dimenze života člověka.

Pojmem volný čas a jeho interpretaci se zabývá mnoho autorů. Při definování volného času může postačit oddělení sféry povinností a sféry volného času. Volný čas je doba, kdy si jedinec může svobodně vybrat činnosti, který by měly přinášet pocit radosti a uspokojení. Z pohledu autorky do volného času dětí a mládeže neřadíme vyučování, sebeobsluhu a povinnosti související s chodem rodiny (Pávková, 2008).

Knotová (2011) uvádí volný čas jako součást sociálních fenoménů, které ovlivňuje společnost. Společnost pak můžeme chápat jako souhrn jednotlivců, kteří jednají s ohledem na druhé v určitém kontextu, a to například historickém, sociálním či kulturním.

Podle jiných autorů lze volný čas lze definovat jako část lidského života, mimo čas pracovní a čas vázaný, který zahrnuje uspokojování biofyziologických potřeb člověka (spánek, jídlo, hygiena), chod rodiny, domácnosti a mimopracovní povinnosti. Volný čas je tedy dobou, kterou má člověk po splnění těchto činností a povinností k dispozici (Hájek, Hofbauer & Pávková, 2008).

Z vymezení některých uvedených autorů můžeme označit volný čas jako prostor, který nám zbývá po pracovních či studijních záležitostech a zároveň činnostech, které vedou k uspokojování biofyziologických potřeb. Zároveň je však časem, který nám poskytuje se svobodně rozhodnout, jak ho využít.

V každém historickém období lidé disponovali volným časem, ale jeho rozsah a význam se průběžně změnil. S postupným zvětšováním rozsahu volného času narůstal i jeho význam. Dle Knotové (2011) nabyl volný čas nové hodnoty a došlo k oddělení času práce a času volna, kdy práce nemusí být vykonávána. Jedinec tak získal čas, ve kterém se mohl věnovat sobě či rodině.

Existují různá pojetí volného času, například Knotová (2011) uvádí dělení do tří skupin:

- a) Pojetí optimistická (volný čas je cílem a smyslem života).
- b) Pojetí skeptická či kritická (tyto pojetí vytýkají rizika volného času).
- c) Pojetí realistická (vychází z utváření hodnot ve volném čase).

Dumazedier (1962) in Knotová (2011), představitel sociologie volného času popsal některé specifické charakteristiky volného času.

- a) Volný čas nám umožňuje svobodnou volbu. Osvobozuje jedince od primárních povinností, které jsou spojeny se sociálními institucemi (např. práce či rodina).
- b) Z hlediska cíle nemá volný čas ideologické, politické nebo duchovní zaměření. Ne-
ní podřízen společenskému nebo materiálnímu cíli, i když je materiálně a sociálně
determinován.
- c) Volný čas nám skýtá možnost dosažení blaha, potěšení a radosti.
- d) Volný čas naplňuje naše individuální potřeby, i ve chvíli, kde je realizován ve sku-
pině.
- e) Volný čas je proměnlivý (Knotová, 2011).

V úvodu této kapitoly bylo zmíněno, že volný čas je jedním z ukazatelů životního stylu. To však platí u trávení volného času samotné jedince, ale i to, jakým způsobem tráví volný čas rodina s více členy. Jejich společné prožívání volného času může do jisté míry poukazovat na životní styl rodiny.

Životní styl má mnoho definicí a Pávková (2008) uvádí, že se jedná o souhrn životních forem. Zároveň zahrnuje hodnotovou orientaci člověka, jeho chování a využívání materiálních i sociálních podmínek. Autorka dále zmiňuje, že každý jedinec si během života utváří individuální systém hodnot, který je dán vlivem různých podmínek a mírou jeho aktivity. Pokud v tomto smyslu hovoříme o volném čase, tak každý jedinec volnému času připisuje jinou hodnotu. Někteří přisuzují větší hodnotu práci a naopak volný čas je pro ně něco nesprávného.

Za další ukazatele životního stylu považuje Pávková (2008) sociální interakce a při jejich posuzování ve volném čase hraje hlavní roli rodina. V mnoha oblastech formování jedince má vliv rodina a oblast volného času není výjimkou. Rodiče jsou pro své děti prvotní vzory a děti tak napodobují jejich životní styl. Pávková (2008) dále uvádí skutečnosti, které mají vliv na formování vztahu k volnému času. Je to například typ rodiny, způsob rodinného soužití, věk rodičů, věk dětí a jejich počet a pohlaví, styl rodinné výchovy, zájmy rodičů jejich a vzájemná tolerance zájmů a finanční prostředky.

Lze tedy říci, že každá rodina se liší svým životním stylem a tak se liší i možnostmi využívání volného času. Současná doba totiž nabízí nepřehledné množství možností, jak volný čas v rodině využívat.

2.2 Funkce volného času

Volný čas plní několik základních funkcí a například Knotová (2011) dělí tyto funkce podle dvou základních rovin. Rovinu společenské funkce a druhou rovinu označujeme jako funkce volného času, které jsou významné pro člověka. Na vymezení funkcí má také vliv to, zda se jedná o pojetí optimistické, skeptické (kritické) či realistické.

Kavanová & Chudý (2005) se přiklání k rozdělení funkcí volného času na:

1. Výchovně-vzdělávací funkci – volný čas představuje příležitost pro výchovu, vzdělávání a získávání informací ze všech oblastí společenského života.
2. Rekreačně-relaxační funkci – neopomenutelnou součástí volného času jsou i psychohygienické zásady a zásady k udržení fyzického zdraví.
3. Sociální funkce – proces socializace probíhá nejen v sociálně-vzdělávacích zařízeních. Děti si tak osvojují různé formy chování. Tato funkce má význam pro děti z málo podnětného prostředí a rodin. Pedagog tak má možnost zmírnit nedostatky rodinného prostředí.
4. Seberealizační funkce – volný čas a jeho uskutečňování nám umožňuje uspokojovat potřeby, zájmy i seberealizaci.
5. Preventivní funkce – tato funkce má za cíl zmírnit účinnost sociálně-patologických jevů.

Dumazedier in Knotová (2011) rozdělil tři základní funkce volného času, které se vzájemně prolínají a částečně se projevují ve všech činnostech každého jedince. Odpočinek, který slouží k relaxaci a zotavení. Rozptýlení, které funguje jako kompenzace od zaměstnání a rozvoj, kdy volný čas prostřednictvím aktivit poskytuje jedinci osobnostní rozvoj. Dělení funkcí volného času se u různých autorů liší. Dále například Opaschowski in Knotová (2011) uvádí sedm funkcí volného času. Jsou to funkce rekreační, kompenzační, enkulturační a edukační, kontemplační, komunikační, participační a konzumní.

Autoři uvádí různá dělení funkcí volného času, ale tyto funkce ve většině případů odrážejí znaky současné doby a očekávání i problémy společnosti. V současnosti ve volném čase se upřednostňují především funkce rekreační a kompenzační a ve volném čase dochází především k rozvoji a naplňování individuálních potřeb. Všechny zmíněné funkce volného času se během volnočasových aktivit vzájemně doplňují či nahrazují (Knotová, 2011).

Ideální stav nastává, pokud jsou všechny tři funkce volného času v aktivitách vyrovnané a nedochází k jednostrannému působení na pouze jednu funkci (Duffková, Urban & Dubský, 2008).

2.3 Volnočasové aktivity v rodině s dítětem předškolního věku

Podstatou volného času by mělo být jeho plnohodnotné využívání. Rodiče by tak měli vést děti a mládež. Děti se od svých rodičů učí při různých činnostech nápodobou a jinak tomu není ani při trávení volného času. Lze říci, že děti v předškolním věku mají dostatek prostoru pro využívání volného času a rodiče tak mají možnost trávit s dětmi více času.

Historie nám nenabízela široké spektrum volnočasových aktivit, jako je zvykem v dnešní době. V průběhu se zájem o volnočasové aktivity zvyšoval a tak narůstal i počet zařízení, kde jedinec mohl využívat svůj volný čas.

Dříve za volný čas dětí zodpovídaly tradiční instituce jako je rodina a škola. Následně však začala vznikat zařízení, která byla přizpůsobená k trávení volného času, a s tím se začala rozšiřovat různorodost volnočasových aktivit. Dle Pávkové (2008) došlo v důsledku tohoto vývoje k zařazení pojmu „zařízení volného času dětí a mládeže“, kam patří celoročně působící tradiční zařízení a jejich varianty, zařízení sezonního provozu a zařízení mobilní nebo s přechodným fungováním. Tyto zařízení vznikaly pro uspokojování potřeb a zájmů volného času jedinců či skupin.

Volný čas představuje určitý samostatný prostor v životě současného jedince. Díky těmto možnostem může rozvíjet sebe sama i prostřednictvím volnočasových aktivit. Tyto činnosti rozvíjejí nejen samotného jedince ale i společnost (Hofbauer, 2005).

Může se zdát, že hranice mezi volným časem a časem, který věnujeme povinnostem, je těžké určit. Každý jsme jiný a každý tak bude upřednostňovat jiné využití volného času. Činnost, která se někomu může jevit jako povinnost, bude pro jiného aktivita, kterou považuje za běžnou náplň svého volného času.

Volný čas prochází rozvojem a tak dochází i k rozvoji volnočasových aktivit a institucí, kde volný čas realizujeme. Tyto aktivity a instituce se rozvíjí díky novým podnětům společnosti. Vznikají tak nové možnosti, zařízení a činnosti, které se můžou jevit jako méně typické. Hofbauer (2006) uvádí, že s těmito změnami dochází k vytváření nových podmínek. Například možnost, aby se jedinec mohl podílet na přípravě a průběhu aktivity samo-

statně, ne pouze jako divák. Součástí tohoto vývoje však je otevřenost mezi různými volnočasovými institucemi, aktivitami a především jejich účastníky.

Volný čas dětí představuje oblast, které se stále dostává více pozornosti od lidí. Pro děti představuje dlouhodobou perspektivu života a výchovy a je to způsob jak se dále rozvíjet a realizovat. Volný čas nabízí možnost, aby každý jedinec poznával, jak smysluplně k volnému času přistupovat. Hájek, Hofbauer a Pávková (2008) představují rozdílné postoje, které může jedinec zaujímat k volnočasovým aktivitám:

1. Lidé jsou součástí zhodnocování svého volného času a snaží se uspokojovat své zájmy.
2. Díky volnočasovým aktivitám a institucím mohou vstoupit do podnětných vztahů, ale i do konfliktů, které vyznění těchto aktivit oslabují či rovnou vylučují.
3. Jakékoliv volnočasové aktivity je neoslovují ani nemotivují, lidé k nim tak zůstávají hluchí a míjejí se s nimi.

Volnočasové aktivity

„*Volnočasové aktivity představují velmi široké spektrum nejrůznějších konkrétních aktivit.*“ (Duffková, Urban, & Dubský, 2008, s. 156). V současnosti se toto spektrum neustále rozšiřuje a Duffková, Urban a Dubský uvádí následné dělení volnočasových aktivit:

- a) Kulturní aktivity
- b) Sportovní aktivity
- c) Sociální aktivity
- d) Vzdělávací aktivity
- e) Veřejné aktivity
- f) Rekreační a cestovatelské aktivity
- g) Hobby a manuální aktivity

Volnočasové aktivity tady můžeme rozdělit podle jejich zaměření. Cílovou skupinou volnočasových aktivit jsou jejich účastníci. Především tedy děti a mládež. Pokud mezi nimi působí dospělí, plní tři základní funkce. Hájek, Hofbauer a Pávková (2008) uvádí tyto funkce:

- a) S přihlédnutím k možnostem, zájmům a potřebám dětí a v jejich vzájemné spolupráci s nimi stanovují a zprostředkovávají výchovné a vzdělávací cíle aktivit
- b) Jsou účastníci, organizátoři i „spoluhráči“ při dosahování těchto cílů

- c) Umožňují dětem se všestranně na aktivitách podílet v co největší míře a tím u dětí vytvářet pozitivní a odpovědný vztah k volnému času.

Děti a mládež převážně uskutečňují své volnočasové aktivity samostatně. Současně se také mohou podílet na těch, které jsou realizovány dospělými. Díky možnostem volnočasových aktivit a jejich nabídce se jedinec stává divákem a zároveň aktivním účastníkem. Podle Hájka, Hofbauera a Pávkové (2008) si dítě v takovýchto aktivitách rozšiřuje své znalosti a zážitky a rozvíjí nejen sebe, ale i společnost. Dospělí se v životě dětí podílí jako vedoucí, či organizátoři a díky tomu se stávají spoluúčastníky ve volném čase. Na dospělých záleží, zda se jim pro určitou činnost podaří získat účastníky a dále je motivovat k činnosti. Tyto činnosti mohou probíhat společně či individuálně a mohou být jednorázové nebo dlouhodobé (Hájek, Hofbauer, & Pávková, 2008).

Jak uvádí Bendl (2015), tak společné prožití volného času je nezanedbatelná část při utváření rodinných vztahů. Aktivity by měly být přizpůsobené věku, všem členům rodiny a jejich zájmovému zaměření. Lze využít různé formy sportovních aktivit, kreativních činností, apod. Autor dále uvádí, že ve volném čase je prospěšný i kontakt s dalšími rodinami a využívání nabídek subjektů, jako jsou střediska volného času či rodinná centra, která nabízejí aktivity pro rodiče s dětmi.

Při výběru obsahu volného času nelze opomenout, že se jedná o volný čas dětí a tyto aktivity by měly v jedinci vzbuzovat radost. V popředí těchto aktivit by měla být základní zásada, tedy že dítě chce danou aktivitu vykonávat. (Kavanová & Chudý, 2005)

Jak již bylo zmíněno, volný čas poskytuje pro jedince a zejména děti prostor k jejich rozvoji a dnešní doba nabízí několik možností. Volnočasové aktivity mají za cíl působit na nejrůznější stránky osobnosti a motivovat jedince k rozvoji sama a zejména i společnosti. Děti se od útlého věku učí pravidla, jak uspokojit své základní potřeby, školní povinnosti a následně i pracovní povinnosti. Na volnočasový život však příprava upadá a právě samotná příprava by měla vycházet především z dobrovolnosti účastníka, který si aktivity volí individuálně (Hofbauer, 2005).

Volnočasové aktivity vychází tedy z iniciativy jedince, který chce určitou aktivitu dobrovolně vykonávat. Tyto aktivity by mu měly přinášet určitou formu seberozvoje, odpočinku a radosti. Neopomenutelnou součástí volného času a jeho využívání je i to, kde jsou tyto činnosti realizovány.

Volnočasové prostředí, tedy prostředí, kde má jedinec možnost vykonávat různorodé aktivity zasahují do jeho životního stylu a rytmu. Tyto prostředí jsou často proměnlivá a poskytují možnosti pro seberealizaci jedince (Knotová, 2014).

Výše již bylo zmíněno, že prostředí patří k několika faktorům ovlivňující volný čas. Nehovoříme však pouze o prostředí, kde volný čas realizujeme, ale jedná se také o rodinné prostředí.

Bendl (2015) proto poukazuje především na rodinu a na to, jak ovlivňuje životní styl jedinců v rodině. Jedním z ukazatelů životního stylu rodiny je náplň volného času. Rodiče by měli předávat dětem myšlenku volného času jako určitou hodnotu a zároveň děti učit, jak s volným časem hospodařit, a jak ho naplnit různými aktivitami. Autor dále uvádí, že v současné době mají rodiče v této oblasti nepřehledné množství možností a sami by měli na dítě působit jako pozitivní vzor a umět s volným časem hospodařit. Jednou z možností je trávit s dítětem volný čas při některých zájmových aktivitách, jelikož těmto aktivitám by měla být věnována pozornost.

Rodina má tedy vliv na to, jak dítě využívá svůj volný čas a stává se součástí ovlivňování volného času celé rodiny a hlavně dítěte.

Při ovlivňování volného času dětí hraje roli podpora jejich zájmů. Neméně podstatnou součástí je i materiální podpora pokud činnost tuto podporu vyžaduje. Při volnočasových aktivitách je potřeba respektovat, že se jedná o aktivity dobrovolné. Volnočasové aktivity by neměly narušit vzájemný vztah rodiny, jelikož na ovlivňování se podílejí nejen rodiče, ale i prarodiče, další příbuzní a rodinní přátelé (Bendl, 2015).

Děti mají relativně spoustu volného času a současná doba nabízí nepřehledné množství prostředí, kde volný čas realizovat. Ať se jedná o volnočasové instituce, organizace, instituce pro zájmové činnosti, mateřskou školu, či domov.

Volný čas je dobou odpočinku i různých aktivit, proto by aktivity měly být vyvážené i spontánními aktivitami, které volí děti pro naplnění svých aktuálních potřeb. I přes to, že volnočasové aktivity mohou být pro dítě významné, je důležité děti těmito aktivitami nepřetěžovat a nepřesycovat, jelikož by se tak vytrácel smysl a podstata volného času (Bendl, 2015).

Pávková (2008) se přiklání k tvrzení, že primárně rodina, by se měla podílet na volnočasových aktivitách dítěte, tak i společnost by o tuto problematiku měla projevovat zájem.

Avšak ani rodina nemůže plně zabezpečit volný čas dítěte, jelikož jí chybí odborná kvalifikace a mnohdy materiální vybavení či dostatek času.

Společné podílení na volném čase v rodině poukazuje na pozitivní přínosy v různých směrech. Dle Pávkové (2008) se tak rodina dostává do nových situací, které vedou ke vzájemnému poznávání, objevování nových zájmů a především se tak rodině dostává nových a společných zážitků. Utužují se tak vzájemné vztahy a rodiče učí své děti prožívat volný čas společně, ne jen vedle sebe.

2.4 Faktory ovlivňující volný čas členů rodiny

Možnosti, jak trávit volný čas v současné době je nespočet. To, kolik máme volného času a jak ho trávíme je svobodnou volbou jedince, nicméně existuje několik faktorů, které tuto skutečnost ovlivňují méně či více.

Volný čas a jeho prožívání se u každého z nás liší a na jeho obsah a způsob trávení má vliv několik faktorů (Vyhnálková in Kantorová & Grecmanová, 2010).

Příklady definic různých autorů tedy vymezují volný čas jako dobu, která jedinci skýtá možnost se svobodně realizovat nejen při volnočasových aktivitách.

Jak uvádí Šerák (2009), tak volný čas získává větší význam s dospíváním jedince. Na podobu volného času mají vliv například jevy sociální, politické a ekonomické. K faktorům ovlivňující volný čas řadí zaměření jedince a typ jeho osobnosti, ale právě i typ výchovy v rodině, ve škole či jiném prostředí, věk, pohlaví, vzdělání a profese či bydliště.

Vyhnálková in Kantorová a Grecmanová (2010) řadí mezi základní faktor věk. V předškolním věku za volný čas dítěte zodpovídají rodiče.

V obsahové stránce volného času dítěte předškolního věku převažuje hra. Dítě se nachází před nástupem do školy a proto má možnost věnovat většinu svého času právě hře.

Hra je pro dítě nejpřirozenější činností. Na konci tohoto období dochází k posupné diferenciaci hry a pracovní činnosti. Je to období, kdy dítě začíná manipulovat s pracovními nástroji a je schopno se zapojit do činnosti, která má výsledek (Kulacsová, 2006).

Kulacsová (2006) také popisuje několik faktorů, které ovlivňují volný čas. K hlavním faktorům z hlediska osobnosti řadí především věk, pohlaví, fyzická kondice a zdravotní stav. Dalšími faktory jsou například prostředí a životní styl. Volný čas, jeho obsah, zaměření a intenzita se primárně mění s věkem jedince.

Mezi další faktory, které uvádí Vyhnálková in Kantorová a Grecmanová (2010) patří: zdravotní stav a fyzická kondice, psychologické charakteristiky, emocionální stav, vůle, motivace a zájem jedince, jeho sociální kontakty a vztahy, místo bydliště a četnost volnočasových zařízení a institucí. Neopomenutelným faktorem při prožívání volného času má rodina. Dle autorky tyto faktory zahrnují i finanční zajištění, vzdělání a povolání, masmédi a informační a komunikační technologie, které ovlivňují především obsah volného času nejmladší generace. Jedním z nejobecnějších faktorů jsou celospolečenské podmínky, jako je materiální, kulturní a vzdělanostní úroveň společnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUM A METODOLOGIE VÝZKUMU

V praktické části jsme se zaměřili na zjišťování toho, jak prožívá rodina s dítětem předškolního věku společný volný čas. Jedná se o kvalitativně orientovaný výzkum, který byl realizovaný prostřednictvím polostrukturovaného interview s rodiči a jejich dětmi v předškolním věku. Polostrukturované interview obsahovalo několik hlavních oblastí, které se týkaly například obecného chápání volného času, dále výběru volnočasových aktivit a samotnému prožívání volného času v rodině.

3.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním cílem výzkumu je objasnit, jak prožívá rodina s dítětem předškolního věku společný volný čas.

Dílčí cíle:

1. Popsat, jaké volnočasové aktivity jsou v rodině s dítětem předškolního věku preferovány.
2. Odhalit příčiny preferovaného způsobu trávení společného volného času v rodině s dítětem předškolního věku.
3. Popsat, jaké prožívání volnočasových aktivit je v rodině s dítětem předškolního věku vnímáno jako hodnotné.
4. Odhalit, jaké aspekty vnímají rodiče jako důležité determinanty hodnoty a charakteru společného volného času v rodině s dítětem předškolního věku.

Z cíle výzkumu jsme vyvodili hlavní výzkumnou otázku: Jak prožívá rodina s dítětem předškolního věku společný volný čas?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaké volnočasové aktivity jsou v rodině s dítětem předškolního věku preferovány?
2. Jaké jsou příčiny preferovaného způsobu prožívání společného volného času v rodině s dítětem předškolního věku?
3. Jaké prožívání volnočasových aktivit je v rodině s dítětem předškolního věku vnímáno jako kvalitní?

4. Jaké aspekty vnímají rodiče jako důležité determinanty hodnoty a charakteru společného volného času v rodině s dítětem předškolního věku?

3.2 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvořilo 8 rodičů s dítětem předškolního věku. Jednalo se především o rodiny s dětmi žijících v Moravskoslezském kraji. Z toho se výzkumu zúčastnil jeden pár, tři otcové a tři matky reprezentující rodinu. Děti, které byly součástí výzkumu, byly ve věku 4 – 6 let a byly zastoupeny v celkovém počtu 7.

Všichni rodiče, kteří se stali součástí výzkumu, podepsali písemný informovaný souhlas o účasti na výzkumu. Před samotným nahráváním rozhovoru proběhl se všemi rodiči krátký rozhovor o výzkumu a jeho obsahu.

Jednalo se o výzkumný vzorek zvolený záměrným výběrem. Získávání výzkumného vzorku bylo téměř bezproblémové a rodiče byli ochotni zúčastnit se výzkumu a zapojit do výzkumného šetření i své děti. Pro výzkum bylo nezbytné, aby účastníci výzkumu byli rodiče dítěte předškolního věku. Všechny zúčastněné děti navštěvovaly mateřskou školu.

3.2.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Rodina 1 (R1, D1)

Úplná rodina s jedním dítětem ve věku 4 let. Syn navštěvuje mateřskou školu v okolí bydliště. Rodina se nachází v příměstské části žijící v rodinném domě. Oba rodiče dosáhli středoškolského vzdělání a momentálně jsou oba zaměstnaní. Vzhledem k zaměstnání obou rodičů jsou na dobré finanční úrovni.

Rodina 2 (R2, D2)

Úplná rodina momentálně s jedním dítětem. Dcera ve věku 5 let. Matka žije s manželem a dcerou na okrajové vesnické části v rodinném domě. Matka má dosažené pouze základní vzdělání, avšak partner dosáhl středoškolského vzdělání. Rodina momentálně řeší nové podmínky k bydlení, ale i přes to jsou na přiměřené finanční úrovni.

Rodina 3 (R3, D3)

Úplná rodina žijící na příměstské části v rodinném domě. Rodina se dvěma dětmi. Jedno z dětí, dcera, navštěvuje mateřskou školu a je ve věku 5 let. Syn je už ve školním věku

a navštěvuje základní školu. Oba rodiče jsou zaměstnaní a i přes aktuálně náročné podmínky pro bydlení považují svůj finanční stav za dobrý.

Rodina 4 (R4, D4)

Neúplná rodina žijící v městské části. Členy rodiny jsou matka a dva synové. Jeden ze synů je ve věku 6 let a navštěvuje mateřskou školu, druhý syn je už ve starším školním věku a navštěvuje základní školu. Rodina žije v panelovém domě ve městě v Moravskoslezském kraji. Matka žije bez partnera a žije v bytě se svými dvěma syny. Vzhledem k tomu, že matka je samoživitelka, tak je finanční stránka rodiny nedostačující.

Rodina 5 (R5, D5)

Úplná rodina žijící v panelovém domě v městské části, žijící se dvěma dětmi. Rodina se tedy skládá z manželského páru a dvou dcer, z toho je jedna v předškolním věku a navštěvuje mateřskou školu. Dcera má 6 let. Druhá dcera je starší a navštěvuje základní školu. Otec má dokončené vysokoškolské vzdělání. Po finanční stránce je rodina na velmi dobré úrovni.

Rodina 6 (R6, D6)

Neúplná rodina, jejímiž členy je pouze matka a dvě děti. Dcera je momentálně ve školním věku a navštěvuje základní školu. Syn má aktuálně 5 let a navštěvuje mateřskou školu v okolí bydliště. Matka má dosažené vysokoškolské vzdělání a v současné době je zaměstnaná. I přes to, že rodina je neúplná, tak finanční stránka rodiny se zdá na dobré úrovni.

Rodina 7 (R7, D7)

Úplná rodina se dvěma dětmi. Jedno z dětí, dcera, je ve věku 6 let a navštěvuje mateřskou školu. Druhá dcera je v nyní v batolecím věku. Rodina žije na vesnické části ve městě v Moravskoslezském kraji v rodinném domě. Vzhledem k osobní situaci rodiny, kterou rodina sama zmiňuje se zdá být finanční stránka rodiny spíše nedostačující.

3.3 Metoda sběru a zpracování dat

Pro sběr dat a následné hledání odpovědí na výše uvedené výzkumné otázky byla zvolena kvalitativní výzkumná orientace. Zvolenou výzkumnou metodou tedy bylo polostrukturované interview s rodiči a jejich dětmi v předškolním věku. Během sběru dat tedy proběhlo interview s jednotlivými rodiči či rodičem a následně interview s jejich dítětem v předškolním věku. Interview s dětmi probíhalo mimo přítomnost rodičů/rodiče.

Během interview byly rodičům i dětem kladeny otázky týkající se problematiky volného času v rodině s dítětem předškolního věku. Před samotným interview jsme měli připravené okruhy dané problematiky. Rozhovor se dále ubíral podle odpovědí rodičů i dětí. Během interview jsme se drželi okruhů, které byly podstatné pro výzkum, ale samotné okruhy však nabízely možnost rodičům i dětem interpretovat výpovědi, které jsou z jejich pohledu podstatné v oblasti problematiky volného času prožitého s rodinou.

Interview bylo zaznamenáno na diktafon a následně přepsáno do textové podoby. Z textové podoby dat jsme následně utvořili kódy pomocí metody otevřeného kódování. Data pak byly zpracovány a analyzovány a vytvořily podklad pro následnou tvorbu kategorií.

3.4 Vstup do terénu

V rámci vstupu do terénu jsme využili několik způsobů. Jedním z nich bylo navázání kontaktu s mateřskou školou v Moravskoslezském kraji, jejíž vedení nám zpřístupnilo rodiny s dítětem předškolního věku, které se zúčastnily výzkumného šetření. Dalším způsobem bylo přímé zvolení rodin s dítětem předškolního věku, které byly taktéž ochotné a zúčastnily výzkumu.

Po domluvě s jednotlivými rodinami pak následovalo samotné setkání a sběr dat pomocí polostrukturovaného interview. Polostrukturované interview vždy probíhalo zvlášť s rodiči, či s jedním z rodičů, kteří reprezentovali rodinu, a následně proběhlo interview s dítětem předškolního věku již zmíněných rodičů.

Interview s rodiči probíhalo vždy téměř bezproblémově, jelikož jevíli zájem a byli otevření ke všem okruhům a otázkám týkající se problematiky volného času prožitého v rodině s dítětem předškolního věku. Interview s rodiči trvalo v průměru 20 – 30 minut. Rodiče reagovali na otázky z předem připravených okruhů a využití polostrukturovaného interview nám nabízelo možnost dostat se i k jiným tématům. Ty byly podstatné pro rodiče, ale zároveň souvisely s volným časem.

Průběh interview s dětmi byl na rozdíl od interview s rodiči náročnější. Pro spolupráci s dětmi bylo nutné zvolit jiný přístup a tak samotnému interview předcházela chvíle hry či komunikace pro navázání kontaktu. Některé, převážně mladší děti, byly příliš ostýchavé bez přítomnosti rodičů a tak interview nemělo dlouhého trvání. To se projevilo i u odpovědí dětí, které byly někdy vcelku strohé a ne příliš obsáhlé. Ostatní děti, převážně starší pak

byly více aktivní a více reagovaly na otázky. Jejich odpovědi byly rozsáhlejší a komunikace probíhala téměř bezproblémově. V průměru se tak doba trvání interview s dětmi pohybovala kolem 10 – 15 minut.

Během získávání výzkumného vzorku došlo ze strany jedné rodiny k odmítnutí získávání dat a rozhovor neproběhl. Z tohoto důvodu zůstal výzkumný vzorek zůstal na celkovém počtu osmi rodičů a sedmi dětí v předškolním věku.

3.5 Limity výzkumu

Během výzkumu jsme narazili na limit, za který lze považovat vyhodnocování získaných dat s interview s dětmi. S prakticky neznámými dětmi bylo náročné navázat kontakt pro vedení interview a také udržet déle jejich pozornost pro rozsáhlejší vedení interview. Jak již bylo zmíněno, tak některé děti nebyly příliš sdílné a jejich odpovědi byly víceméně strohé. Tímto mohlo dojít k určitému zkreslení dat při jejich vyhodnocování.

4 INTERPRETACE DAT

V následující kapitole uvádíme interpretaci dat získaných ze zpracování polostrukturovaných interview s rodiči a dětmi v předškolním věku. Níže uvedená tabulka tedy shrnuje významové kategorie, které jsou získané z analýzy dat, které se týkají společně prožitého volného času v rodině s dítětem předškolního věku. Tabulka je členěna do názvu určité významové kategorie, charakteristických znaků pro danou kategorii a dále příkladů výroků, který danou kategorii reprezentuje. Jednotlivé kategorie jsou poté více rozepsány v dalších podkapitolách.

Tab. č. 1. Významové kategorie

VÝZNAMOVÉ KATEGORIE		
Název kategorie	Charakteristika kategorie	Příklad výroku reprezentující kategorii
Volný čas jako zdroj zážitků	Společné vzpomínky, cenné chvíle	<i>„Pro mě je podstatné, dát jim něco, na co budou vzpomínat.“</i>
Přínos volného času pro rodinu	Vztahy v rodině, učení od rodičů	<i>„Pro mě je to relax, taky nějaká mentální hygiena. Pro děti pak upevňování vztahů. Vlastně obě strany se od sebe něco učíme.“</i>
(Ne)ovlivnitelná omezení ve volném čase	Nabídka okolí, časová tíseň, náročnost zaměstnání	<i>„Tím, že chci a musím pracovat celou tu osmihodinovku, tak mi nic jiného nezbyvá.“</i>
Stereotypní přístup k volnému času	Zvyky, stereotyp ve volném čase, výchova rodičů	<i>„Prostě, jak to rodiče dělali doma, tak proč bych to nedělal jejich způsobem.“</i>
Dítě jako priorita ve volném čase	Přání dítěte, čas pro dítě, uspokojení potřeb dítěte	<i>„Nejpodstatnější je, že ty děti jsou spokojené.“</i>

4.1 Zdroj zážitků

Volný čas je pojem, který si všichni definujeme téměř stejně, rozdíl však nastává u jeho obsahové stránky. Odlišnosti pak tedy nacházíme v tom, jak volný čas prožíváme, co preferujeme a co je pro nás ve volném čase přínosem. Toto platí i u rodin s dítětem předškolního věku, ať u rodiče nebo u samotných dětí. Pokud je jedinci kladena otázka o tom, co je to volný čas, nebo co pro něj znamená, předpokládáme, že si vybaví určitou vzpomínku či nějaký zážitek, který je spojován právě s volným časem nebo zážitek v tomto čase prožitý. V případě našeho výzkumu se bude jednat primárně o volný čas, který prožívají členové rodiny spolu nezávisle na prostředí.

Zážitky, o kterých hovoříme, v nás většinou zanechávají pozitivní pocit, a proto jsou pro nás snáz vybavitelné. Z jedné strany tady máme pohled rodičů, kteří ve své podstatě vytváří volný čas pro své děti. Ty pak můžeme označit za uživatele volného času, který je tvořený rodiči. Z druhé strany pak máme pohled dětí, které jsou převážně vázány právě na emocionální stránku prožitého času s rodinou a jsou pro ně podstatné zážitky, které pro ně nejsou až tak časté.

Z výpovědí rodičů vyplývá, že rodiny s dítětem předškolního věku prožívají převážně svůj volný čas pro děti a zprostředkovávají tak dětem určitou formu zážitků. Volný čas je pro ně určitým zdrojem těchto společných zážitků a v důsledku toho rodiče doufají, že tento společně prožitý čas a společné zážitky budou mít pro dítě pozitivní vliv do budoucna.

„No já doufám, že jim to dá pozitivní náhled na jejich matku jako takovou. A taky, že se budou tím směrem orientovat a budou se svým dítětem věnovat a trávit s nima ten volný čas.“ (R4)

„Pro mě podstatné je, dát jim něco, na co budou vzpomínat, jsou to právě různé ty výlety, jsou to nějaké aktivity. Spíše se snažím vybírat takové ty aktivity, které, ... nebo co si budou pamatovat. Třeba v létě jsem je vzala a jeli jsme na týden sami tři do XY na dovolenou, kdy jsem si říkala, že si tam ty děti užiju jenom já a oni si zapamatujou, že tam byli s tou mamkou, že jsme něco zažili. To si budou pamatovat, takové ty chvíle, jo my jsme s mamkou byli tam a tam. To je pro mě důležité, že ikdyž toho času není tolik, tak když už ho mám, tak třeba vyjedem na tu dovolenou. Aby věděli, že ikdyž měla mamka hodně práce, ale aby i do budoucna pochopili, že to bylo i kvůli toho, že i ty děti si pak můžou užít, takže to je i v rámci toho, že to do budoucna poberou.“ (R6)

Pro rodiče je tak volný čas hodnota toho, že ukazují svým dětem, jak volný čas trávit s nimi a dávají tak dítěti prostor k tomu, aby si vytvořilo náhled na volný čas strávený s rodiči a v budoucnu si tak uvědomovali realitu toho, jak tento čas prožívali.

Z výpovědí rodičů je pak zřejmé, že tyto zážitky se liší v každé rodině. U rodičů převládají běžné aktivity, které se prakticky stereotypně opakují v jejich volném čase. Stejným způsobem to popisují i děti ve svých výpovědích. Jednou z nejčastějších aktivit, kterou zmiňují jak rodiče, tak i děti je hra. Aktivita, která se zdála z pohledů dětí jako nezanedbatelná část jejich běžného dne a jako možnost strávit s rodiči několik chvil jejich času navíc. A pak jsou tady zážitky, které pro děti nejsou až tak běžné, ale jsou to spíše méně časté možnosti, jak s dětmi prožít volný čas. V tomto lze pozorovat odlišnost od rodičů, kteří považují volný čas za stereotyp, kdyžto děti považují jeden podstatný zážitek za něco cenného a radostného. V podstatě jsou zážitky, které u dětí vyvolávají jistý emocionální prožitek. Výlety, návštěvy volnočasových institucí (převážně zábavných parků), sdílený volný čas se známými a sdružování dětí a celková převaha aktivního prožívání volného času.

U většiny zkoumaných rodičů i dětí pak dochází ke shodě preferovaných aktivit, které volí pro společné prožívání volného času. Převládá již zmiňovaná hra, volný čas strávený mimo domov ve venkovním prostředí v přírodě a výlety. Rodiny se tedy snaží převážně využívat ve volném čase upřednostňovat také aktivity, které jsou přínosné pro obě strany a vytváří pro ně tak společné chvíle.

„Někdy si hrajeme a pak si něco děláme a tak. Malujeme si.“ (D3)

„Na výlety? No, hodně. My jsme totiž cestovatelé. My jsme už byli na XY (hory), na XY a ještě, ... Já si už nepamatuju na ostatní.“ (D4)

Z aktivit, které zmiňují rodiče i děti a rodiče je vnímají jako pasivní, převládá v rodinách využívání technologií, tablety, počítače, sledování televize a podobné.

„Jsme doma a koukáme se na pohádky, nebo si zahrajeme nebo ležíme a nejradši se koukáme na pohádky.“ (D7)

Rodiče však nevytváří zážitky pouze pro děti, ale i pro sebe a pro rodinu jako celek. Tyto zážitky mohou sloužit pro děti jako pozitivní zkušenosti do budoucna.

4.2 Přínos pro rodinu

Jelikož je volný čas součástí života každého jedince a je pro nás téměř běžné tento čas vyplňovat různorodými aktivitami, tak se z něj může postupem času vytratit jeho podstata a přínos pro nás. Proto je potřeba ho vnímat ne jen jako čas, který naplníme aktivitami, ale čas, který pro nás může být přínosem. Jak vyplynulo z dat, tak z tohoto hlediska vnímají volný čas i zkoumaní rodiče.

Společně prožitý čas s rodinou v jejich volném čase je podstatným přínosem pro obě strany. Děti v tomto spatřují čas, na který se těší a mohou ho pak strávit jimi oblíbenými aktivitami právě s rodiči a sourozenci. U rodičů se ukazuje, že pro ně má tento společný čas o mnoho větší přínos, než se může na první pohled zdát.

Rodiče v tomto společném čase pak spatřují přínos nejen pro sebe, ale i pro dítě a jeho vývoj. Dítě je tak při volném čase upřednostňováno a ze strany rodičů je brán ohled právě na vývoj dítěte a jeho přínos do budoucna.

„No tak když je s námi, tak se učí věci, ne?“ (R1)

Tento čas s rodinou tedy není jen prožití určité volnočasové aktivity, ale může rodině přinést rozvoj do jejich vztahu. Poměrně často tak rodiče vědomě i nevědomě vedou děti i sami sebe ve volném čase k určitému rozvoji.

„Asi udržování nějakých citových vazeb. Že se nám jako nevzdaluje.“ (R1)

V rodině jsou ve volném čase hlavními aktéry děti i rodiče a pro obě strany je možné zpřístupnit jim během společného volného času nějaký rozvoj a přínos. Rodiče jsou si většinou přínosu pro ně vědomi, a jak sami uvádí, volný čas prožitý s rodinou je pro ně zprostředkovatelem nejen odpočinku a určitou formou relaxu, ale i možností, jak rodinu a rodinné vztahy dále rozvíjet a upevňovat.

„Pro mě je to relax, taky nějaká mentální hygiena a pohoda. Pro děti pak upevňování vztahů v rodině a vymezení rolí v rodině. Vlastně obě strany se od sebe něco učíme.“ (R5)

„Já si osobně víc s nima odpočínám, než prostě kdybych jenom doma někde seděl nebo tak.“ (R7)

Další z rodičů vnímá tento stav téměř identicky a jeden z přínosů shledává v tom, že volný čas prožitý s rodinou je pro něj a další členy rodiny jistá forma odpočinku.

„...člověk ví, co může čekat, a myslím si, že si tím člověk i víc odpočine.“ (R3)

Zjevně nejpodstatnějším přínosem pro obě strany a tedy pro celou rodinu je její rozvoj a vzájemné upevňování a podporování vztahů jednotlivých členů v rodině.

„U mě to funguje, že mám takový pocit, že se jako tak zastaví všechno, zpomalí se to. My si popovídáme. Syn se třeba hodně rozpovídá a mluví a mluví. To i se ženou se dostaneme do takové roviny, kdy je to v pohodě, nebo spíš víc v pohodě, ono je to vždycky v pohodě. Užíváme si pak víc sebe a uvědomujeme si, že jsme spolu.“ (R3)

Vzhledem k přístupu zkoumaných rodičů lze vyvodit, že rodiče tento přínos vnímají pozitivně a to má další vliv na stav rodiny a vztahy v rodině. U rodičů se tak v jejich vnímání odráží i emoce a celkový prožitek. V rámci toho je pro ně společný čas vnímaný jako hodnotný a kvalitní.

4.3 (Ne)ovlivnitelná omezení

Často se setkáváme s tím, že realita se liší od naší ideální představy. Jinak tomu není ani v rovině volného času a to jak ze strany zkoumaných rodičů, tak i samotných dětí. Mnohdy však tato odlišnost není ovlivněna rodiči ani dětmi. Tyto vlivy se pak negativně odráží na pocitech dětí i rodičů, kteří se i přes to snaží dopřát svým dětem dostatek času a možností, jak společně prožít volné chvíle.

V mnoha případech se setkáme s jedním a hlavním omezením, které bylo zmíněno převážně všemi rodiči, kteří jsou v současné době zaměstnáni. Rodiče převážně zmiňovali časové omezení, které vzniká v důsledku zaměstnání obou rodičů.

„Já když mám práci do pěti, tak přijedu a je čtvrt na šest, když se zadaří. Já mám ten den zabítý prakticky. No, takže když mám od devíti o pěti, tak pro mě to je konec jako. Přijedeme domů, přes léto ještě půl bídy, protože je venku světlo, tak si ještě můžeme pohrát nebo něco venku, ale teď, když je podzim, tak přijedeš ve čtvrt na šest a konec. Venku je tma a neuděláš nic. To je tak, že přijedu domů, pohrajeme si a jdeme spát, že. To je celý.“ (R1)

V tomto důsledku pak můžeme zaměstnání označit jako určovatele volného času, jelikož rodiče si pod volným časem představí hlavně ten, když nejsou v zaměstnání. V důsledku toho jsou pak rodiče v určité časové tísní.

No, není moc času na nějaké mimo aktivity vzhledem k tomu, že jsem celý den v práci, také volný čas je pro mě strašně těžce... Těžce říct, co to je, protože ho nemám. (R6)

Časovou tíseň vnímá převážná většina rodičů. Právě zaměstnání uvádí rodiče jako časově náročné a proto jim pak nezbývá dostatek času na dítě a společné volnočasové aktivity.

Tato omezení se však netýkají pouze časové tísně, která je pro rodiče způsobena právě zaměstnáním. Nejen rodiče, ale i děti si v některých případech uvědomují, že společné prožívání volného času s sebou nese i značné finanční následky. Jedním ze zmiňovaných bodů rodičů a překvapivě i dětí bylo finanční omezení, díky kterému pak není rodina schopna dosáhnout ideální představy společně prožitého volného času. Finanční stránka byla považována za jedno z dalších omezení u většiny rodin.

„No tak já bych samozřejmě si chtěl vyrazit i někam dále, jenomže prostě, to si zase nemůžeme dovolit. Kdybych mohl, tak bych každý víkend někam jel, ale to si člověk nemůže dovolit.“ (R7)

„Peníze jsou to nejdůležitější. My, když jedeme na výlet, tak když řeknu, že pětistovka jen frnkne, tak to je minimum. Je to všechno drahé...“ (R4)

„Já bych řekla, že ty peníze. Jako neříkám, že třeba nepojedeme do XY nebo tak, ale jinak ty peníze.“ (R2)

Finanční stránka rodiny a její přístup z hlediska financí k volnému času se pak odráží i na dětech, které toto omezení vnímají stejně jako rodiče. Samotné děti jsou si vědomy, že jejich prožívání volného času je z části určováno právě finančním zajištěním rodiny.

„Ne protože my na to nemáme peníze.“ (D7)

Neméně podstatným omezením, které vnímají rodiče je prostředí, kde žijí a jaké jím okolí bydliště nabízí možnosti prožívat společně volný čas. Tento determinant pak lze rozšířit i o celkové prostředí bydliště. Volný čas je velmi jednoduše ovlivnitelný a jedním z možností, jak ho ovlivnit je místo, kde rodina žije. Nehovoříme jen o nabídce okolí, které většina rodičů považují za vhodné, ale můžeme zde zahrnout i prostředí, kde se rodina aktuálně nachází.

„Nejsme na bytě. Jo, když si na bytě, tak nemusíš se starat o zahradu, nemusíš dělat tamto, ale prostě, když si na tom baráku, tak se musíš starat. Když je venku sníh, tak ho musíš odházet, že. Nemůžeš si jít hrát s děckem, protože ráno nevyjedeš s autem. Takže to tě ovlivní. Musíš udělat i věci, které se musí udělat a potom už samozřejmě ten čas nemusí zbýt...“ (R1)

Z výpovědí rodičů i dětí lze vyvodit, že jedním z determinantů hodnoty volného času jsou pro rodiče finance, které jim dávají možnost z jejich pohledu kvalitněji prožívat společný volný čas. Dalším aspektem je pak doba, kterou rodiče svým dětem věnují. V podstatě se většina těchto faktorů vzájemně doplňuje a tvoří pak pro rodinu začarovaný kruh, který se stále opakuje.

Některá omezení jsou více či méně ovlivnitelná a díky nim pak pro rodiče vzniká preferovaný způsob toho, jak volný čas s dětmi prožívají a uzpůsobují ho určitým možnostem, které mohou být tedy finančního, časového nebo například situačního charakteru.

Výše zmiňované možnosti rodiny souvisí s faktem, že rodiče často uváděli, že by volný čas se svou rodinou mohli v určitých rovinách změnit, ale jsou zde právě výše zmiňovaná omezení, které tomu brání. Na tomto faktu se shodla převážně většina zkoumaných rodičů.

4.4 Stereotypní přístup

Rodiče popisují jejich společný volný čas prožitý s dětmi předškolního věku téměř stejným způsobem. Jednou z možností, proč tomu tak u zkoumaných rodičů může být, je přístup, který k volnému času s rodinou volí a volí ho opakovaně.

Ze získaných dat vyplynulo, že rodiny využívají ve volném čase převážně stereotypní přístup, který využívají vědomě. Jak se ukázalo, tak tento přístup využívají hned ve dvou případech. V jednom případě můžeme tento přístup pozorovat při výběru volnočasových aktivit, které jsou v rodině preferovány opakovaně, jelikož rodiče jsou si v tomto přístupu jistější a volí to, co je pro ně i pro jejich děti známé a již zažité. V druhém případě můžeme tento přístup vidět v tom, jakým způsobem byli rodiče dříve vedeni svými rodiči. Zkoumaní rodiče tedy uplatňují přístup, ke kterému byli vedeni v období, kdy oni sami byli ve věku dítěte. Rodiče byli v takovém přístupu vychováni a tak se téhož přístupu drží i v dospělém věku a vedou k němu své děti.

Jak již bylo výše zmíněno, tak stereotypní přístup je zřetelný již při samotném výběru volnočasových aktivit. Rodiče volí především aktivity i místa, které jsou pro ně známé a tudíž se ve volnočasovém repertoáru rodiny opakují. V této oblasti ani nezáleží na volnočasové aktivitě, ale spíše na její četnosti.

„Nejsme takový typ rodiny, co potřebuje pokaždé trávit volný čas jiným a novým způsobem a novou a novou zábavou. Nevadí nám jezdit třeba každý víkend na stejné místo na hory. Nemáme s tím žádný problém.“ (R3)

Z této výpovědi je jasné, že rodiče tento přístup cíleně vyhledávají a nedělá jim problém ho aplikovat do volného času s rodinou. Lze tedy říci, že rodina funguje v určitých zajetých kolejích, ve kterých se cítí komfortně a nevyhledává tak jiné způsoby prožívání volného času.

Rodič pak dále uvádí, že tento stereotyp ve volném čase a výběru volnočasových aktivit je dán určitým zvykem, který si už s rodinou vybudovali v návaznosti na určité možnosti, a proto ho dále uplatňují.

„Asi je to zvyk. Nebo nevím, člověk jakoby časem si... Hlavně se přizpůsobuje i těm možnostem, které můžete těmi dětmi...“ (R3)

Příčinou tohoto přístupu však nemusí být volba rodičů, ale mohou se v něm odrazit určitá omezení, která jsou zmiňována výše v předchozí kapitole. Rodiče tak nemusí stereotyp vyhledávat, ale jsou k tomuto přístupu nuceni a popisují situaci tímto způsobem, ve kterém jsou zřejmá předešlá omezení:

„Já když mám práci do pěti, tak přijedu a je čtvrt na 6, když se zadaří a já mám ten den zabítý prakticky. No, takže když mám od 9 do 5 tak pro mě to je konec jako. Přijedeme domů, přes léto ještě půl bídy, protože je venku světlo, tak si ještě můžeme pohrát nebo něco venku, ale teď když je podzim, tak přijedeš ve čtvrt na šest a konec. Venku je tma a neuděláš nic. Tak to je, že přijdu domů, pohrajme si a jdeme spát, že. To je celý. To je týdenní stereotyp prostě.“ (R1)

Do této kategorie lze i zařadit i to, že rodiče ve své rodině s dítětem předškolního věku uplatňují určité zvyky či rituály ve volném čase. Do jisté míry je to stereotypní aktivita, která se opakuje téměř denně a je realizována rodinou ve volném čase. Tuto stereotypní aktivitu můžeme popsat následujícím výrokem:

„Tak v osm večer, když uspávám děti, většinou je to tak, že jim čtu pohádky. Máme nějaké společné rituály, právě třeba tu pohádku před spaním, ...“ (R5)

Rodič z důsledku nedostatku volného času pak upřednostňuje jednu hlavní aktivitu, kterou realizuje s dětmi a stává se tak pro ně rituálem. Z určitého hlediska jsou pak tyto volnočasové aktivity vnímány jako stereotypní.

Jednou z příčin preferovaného prožívání volného času s rodinou je uplatňování stereotypního přístupu, který je odrazem předešlé výchovy rodičů. Rodiče pak popisují prožívání volného času s rodinou následujícím způsobem:

„Prostě, jak to rodiče dělali doma, tak proč bych to nedělal jejich způsobem.“ (R7)

Další z rodičů popisuje situaci v jejich rodině a ve volném čase identicky. U dětí preferuje stejný přístup, který byl u rodiče aplikován v dětství. Vychází tedy ze stereotypního přístupu k volnému času u dětí předškolního věku.

„Tak já si myslím, že to je dané tím, že mě tak vychovávali i rodiče, takže vždycky když bylo hezky nebo tak, tak mě tatka vždycky bral do té přírody spíš a v podstatě to se snažím preferovat i u těch dětí. Vzhledem k tomu, že i já jsem nějakým způsobem sportovně založená, tak i s nima spíš si jako zajít na výšlap nebo tak na hory.“ (R6)

Zkoumaní rodiče tedy nejčastěji využívají k volnému času přístup, který je pro ně známý, a sami k němu byli kdysi vedeni. Z výpovědi jednoho z rodičů pak bylo zjevné, že doufá, že tento přístup přenesou na své děti a ty ho pak budou dále uplatňovat jako oni v dospělosti.

4.5 Dítě jako priorita

K aktérům volného času v rodině patří rodiče a jejich děti a je převážně na rodičích, jak budou ke společně prožitému volnému času přistupovat. U rodičů se ukázalo, že ve volném čase se pro ně jeví jejich dítě jako priorita a staví společný volný čas právě na jejich dítěti, jeho přáních, snech, volbách a potřebách.

Jedním z aspektů, které vnímají rodiče jako prioritu pro hodnotu volného času je jejich dítě. Tento aspekt úzce souvisí s tím, že rodina tvoří svůj volný čas právě pro své děti.

Většina rodičů upřednostňuje tento přístup, jelikož dítě a jeho rozvoj je bráno jako priorita, která se odráží i v oblasti volného času. Během života dítěte se rodiče stále snaží o určité uspokojení potřeb dítěte a to ve všech oblastech jeho rozvoje. Za jednu z těchto oblastí můžeme považovat právě i volný čas, kdy rodiče jednají primárně pro dobro dítěte a to například pro uspokojení jeho potřeby, což může být vykonávání určité preferované aktivity. Rodič pak vnímá tuto situaci následujícím způsobem:

„Většinou je to, co chtějí děti. Ty chtějí každý den zase něco jiného, že takže jako. Většinou se to podřizuje tomu, co děcka chtějí, nebo prostě, většinou dělám zábavu pro děcka.“ (R7)

Jiní rodiče, kteří se stali součástí výzkumu, vnímají tuto situaci naprosto stejně, ale popisují ji trochu odlišným způsobem. Ve výsledku se však jedná o to samé a to, že rodiče jednají a uzpůsobují svůj volný čas dětem a tomu, co mají jejich děti rády.

„...někam bud' jdeme, nebo jedeme, nebo se jdeme projít třeba. To mají děti strašně rády.“
(R3)

Rodiče tedy upřednostňují potřeby dítěte od těch svých. Další rodič vnímá tento stav téměř identicky.

„Pro nás, jak pro nás. Hlavně pro něho aby to bylo ideální.“ (R1)

V takovém případě pak dochází k uspokojení potřeby dítěte a rodič vnímá uspokojení potřeby za splněné. Ať jsou potřeby dítěte jakékoliv, rodiče snaží dítěti vyjít vstříc a dojít tak do bodu, kdy jsou obě strany spokojené.

Na druhé straně dítě vnímá za uspokojení potřeby zjednodušeně řečeno pouze čas strávený s rodiči v aktivitě, která je pro něj atraktivní a vyhovující. Pokud je dítě vnímáno jako prioritní, tak prvotním bodem je vždy vyjádření samotného přání dítěte. Dítě pak vyjadřuje své přání a je na straně rodiče, zda dítěti toto přání splní či nikoliv a dojde k uspokojení dítěte.

„Vždycky, když je léto, tak se jich ptám, jestli můžeme do XY (dětského zábavního parku), protože se mi tam moc líbí. Když maminka řekne, že pojedeme někam, tak se mě zeptá a já odpovím.“ (D5)

Ve výpovědích dětí se naopak často objevovaly právě běžné aktivity a situace, které ve volném čase s rodiči nastávají a děti projevovaly spokojenost a radost ze stávající situace v rodině. Pro děti k uspokojení jejich potřeb stačí běžné aktivity, do kterých se zapojují rodiče. Může jít o aktivní i pasivní prožívání volného času a zjednodušeně řečeno, může jít o běžnou aktivitu, kterou dítě vyžaduje. Pro děti je tedy primární prožít čas s rodiči a obsahová stránka už pro ně nemusí být až tak důležitá.

V této oblasti lze také pozorovat fakt, že děti jsou do jisté míry iniciátory návrhů, nápadů a přání a tak dochází k tomu, že prioritou rodičů je tyto přání splnit, ačkoliv ze strany rodičů se může jednat o téměř všední aktivity.

„Já se vždycky zeptám tatkově nebo mamce: Tati, můžu jít na zahradu s XY?“ (D7)

Lze tedy říci, že rodiče považují ve společně prožitém volném čase za důležitý aspekt spokojenost dítěte, splnění jeho přání ať se jedná pro rodiče o běžné či méně běžné volnočasové aktivity a dosáhnout tak harmonického vztahu a vyváženosti situací v rodině. Rodiče v této závislosti tedy preferují takové volnočasové aktivity, které vedou k uspokojení dítěte.

5 ZÁVĚRY VÝZKUMU

V následující kapitole jsou shrnuty závěry výzkumu, které jsou patrné ze získaných dat. Pro tento výzkum jsme si položili čtyři dílčí výzkumné otázky. K získání odpovědi na výzkumné otázky jsme zvolili postrukturované interview s rodiči a dětmi v předškolním věku, které nám umožnilo získat podstatná data.

Jako první jsme si položili otázku, jaké volnočasové aktivity jsou v rodině s dítětem předškolního věku preferovány. Naším výzkumným zjištěním bylo, že ve zkoumaných rodinách dochází u většiny preferovaných aktivit ke shodnému obsahu. Rodiče preferují převážně aktivní volnočasové aktivity, které jsou realizovány mimo domov a v přírodě. K těmto aktivitám, které můžeme považovat za aktivní, se přidávají také výlety, procházky a sportovní aktivity. U některých rodin jsou využívány také volnočasové instituce a to víceméně pouze dětská centra a zábavní parky. Z pasivních aktivit převládá v rodinách s dítětem předškolního věku využívání technologií, jako jsou počítače, tablety a telefony, avšak většina zkoumaných rodičů se snaží tyto technologie eliminovat. Součástí společného volného času v rodině je sledování televize. Dále jsou ve většině rodin preferovány hry, které tvoří převážně většinu volného času v rodinách. Můžeme zde zařadit i tvořivé a kreativní aktivity, jak jmenovali sami rodiče.

Další z otázek byla, jaké jsou příčiny preferovaného způsobu prožívání společného volného času v rodině s dítětem předškolního věku. V této oblasti se objevily dva hlavní důvody. Jedním z nich jsou různé neovlivnitelné omezení, které limitují rodinu s dítětem předškolního věku ve společném prožívání volného času. Mezi tyto omezení řadí rodiče především omezení časové, které vzniká v důsledku časově náročného zaměstnání. Toto omezení se stalo převažující u téměř všech rodičů. Za další nejčastější omezení pak považují rodiče finanční stránku. Rodinu nejčastěji omezují finanční prostředky, které považují za nedostatečné a neumožňují jim tak prožít společný volný čas podle jejich ideálních představ. Druhým důvodem, proč rodiče mají určitý preferovaný způsob prožívání společného volného času, se jeví stereotypní přístup, který je zřejmý u převážné většiny rodičů. Rodiče tedy upřednostňují takové prožívání volného času a volí takové volnočasové aktivity, které jsou pro ně známé a určitou formou i zažité. Tento přístup se odráží v tom, jakým způsobem sami rodiče prožívali volný čas v předškolním období a tak tento přístup uplatňují i u svých dětí. Tyto důvody vyplynuly z výzkumu jako hlavní příčiny preferovaného způsobu prožívání.

Ve výzkumu jsme se také zaměřili na to, jaké prožívání volnočasových aktivit je v rodině s dítětem předškolního věku vnímáno jako kvalitní. Jak se v získaných datech ukázalo, tak v rodině s dítětem předškolního věku je považováno za kvalitní takové prožívání, které má pro rodinu určitý přínos. Rodiče tedy volí takové prožívání volného času, které je pro členy rodiny přínosné a tak je pro ně z jejich pohledu společný volný čas prožitý kvalitně. Rodina spatřuje tento přínos například v tom, že takové prožívání volného času upevňuje vztahy jednotlivých členů v rodině. Další přínos spatřují rodiny například v tom, že čas prožitý s rodinou je pro ně určitá forma odpočinku. Díky takovému prožívání dochází i k harmonickému rozvoji rodiny, který si sami rodiče uvědomují.

Poslední položená výzkumná otázka byla, jaké aspekty jsou rodiči vnímány jako důležité determinanty charakteru společného volného času v rodině s dítětem předškolního věku. Z výzkumu vyplynulo, že rodiče spatřují jeden hlavní aspekt, který vnímají jako determinant charakteru společného volného času v rodině s dítětem předškolního věku a to, že pro rodiče je dítě prioritou ve volném čase. Rodiče vnímají své dítě jako prioritu a jejich cílem je ve volném čase to, aby došlo k uspokojení potřeb a přání dětí, tedy aby jejich děti byly spokojené. V tomto společném čase ustupují do pozadí potřeby a přání rodičů a naopak se do popředí dostávají děti a jejich potřeby a přání. Proto lze říci, že charakter volného času určuje právě dítě a rodiče jednají tak, aby bylo ve společně prožitém volném čase spokojené.

6 DISKUZE

V této kapitole se snažíme diskutovat s dalšími výzkumy, které byly realizovány na podobné téma. Níže uvádíme specifika těchto výzkumů a jejich výsledky, které lze uvést do komparace s výzkumem předkládané bakalářské práce.

První výzkum je realizovaný Národním institutem dětí a mládeže, který se nazývá Zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit. Výzkum realizovala společnost Factum Invenio v roce 2008 a zveřejnila závěrečnou zprávu z výzkumu, o který se níže opíráme. Tento výzkum zde uvádíme, jelikož výzkum o společně prožitém volném čase v rodině s dítětem předškolního věku není možné dohledat. Taktéž nejsou k dohledání výzkumy, které by se věnovaly této problematice a byly by zkoumány z pohledů rodičů a dětí zároveň.

Výzkum Národního institutu dětí a mládeže (2008) byl realizován metodou standardizovaných rozhovorů s rodiči, kteří byli zastoupeni v počtu 611. Jednalo se o rodiče dětí ve věku 6 – 15 let. Díky tomu si však uvědomujeme, že data jsou porovnatelná jen částečně. Hlavním cílem tohoto výzkumu, jak je uvedeno v závěrečné zprávě, bylo zjistit, jakým způsobem jsou vybírány volnočasové aktivity pro děti ve věku 6 – 15 let. (Factum Invenio, 2008)

Tab. č. 2. Komparace výzkumů I.

Bakalářská práce (2019)	Výzkum národního institutu dětí a mládeže (2008)
Shoda participantů v obsahové stránce volného času: hra s rodinou, volný čas v přírodě, aktivní čas, využívání technologií.	Přínosná účast v organizovaných volnočasových aktivitách, které rozvíjejí osobnost dítěte.
Volný čas v rodině s dítětem předškolního věku je ovlivňován zaměstnáním, nabídkou okolí, financemi i výchovou rodičů.	Volný čas a výběr volnočasových aktivit je ovlivněn dosaženým vzděláním rodičů i financemi.
Prožívání volného času pro dítě, k uspokojení jeho potřeb a přání.	Nejdůležitějším kritériem pro výběr volnočasových aktivit je zájem a přání dítěte.
Přínosem volnočasových aktivit je rozvoj rodiny a upevňování vztahů v rodině.	Přínosem je smysluplné trávení času dítěte, poznání a získání nových informací.

Pro komparaci s naším výzkumem byly nejpodstatnější částí této závěrečné zprávy hlavní zjištění. Hlavní výzkumná zjištění, které lze uvést do diskuze s výsledky výzkumu bakalářské práce jsou uvedena výše v tabulce č. 2.

V prvním řádku výše uvedené tabulky uvádíme zjištění, které se týkalo obsahové stránky volného času. Z analýzy našich dat se ukázalo, že zkoumaní rodiče se shodují na volnočasových aktivitách, které jsou náplní volného času jejich dětí. Rodiče se shodovali na výše uvedených aktivitách, které v rodině s dítětem předškolního věku převládají. V rodině tedy převažuje hra s rodinou, volný čas prožitý v přírodě, aktivní čas a také využívání technologií. Z výzkumu Factum Invenio (2008) se však ukázalo, že rodiče vnímají jako přínosnější pro dítě účast v organizovaných volnočasových aktivitách. Důvodem tohoto odlišného výsledků může být to, že v našem výzkumu jsme se primárně na organizované volnočasové aktivity nezaměřili. Zároveň může být i důvodem to, že u dětí ve věku od 6 let je už znatelně vyšší návštěvnost organizovaných volnočasových aktivit, jelikož jsou starší a netráví tolik svého volného času s rodiči. Tento čas prožívají spíše s vrstevníky právě v těchto organizovaných aktivitách

Dále z našeho výzkumu také vyplynuly aspekty, které ovlivňují rodinu s dítětem předškolního věku. Jako hlavní aspekty jmenovali rodiče zaměstnání, nedostatek volného času pro rodinu, nabídku okolí, finance i samotnou výchovu rodičů. Ve výzkumu Factum Invenio (2008) dochází ke shodě ve vlivu financí na volný čas. Dalším aspektem popisují také vzdělání rodičů. V těchto aspektech dochází u obou výzkumů ke shodě a lze říci, že aspekty, které ovlivňují volný čas rodiny, se nemění. Těchto aspektů spíše přibývá, což se může dít v důsledku na vývoj společnosti a na narůstající požadavky jedinců a právě tak i společnosti.

V našem výzkumu se také ukázalo, že rodiče prožívají volný čas primárně pro dítě a jde jim o uspokojení potřeb a přání dítěte. I v tomto dochází ke shodě s výzkumem Factum Invenio (2008), kde vyplynulo z dat, že hlavním kritériem při výběru volnočasových aktivit je právě zájem a přání dítěte. Během posledních několika let se tedy příliš nezměnilo prožívání volného času v rodině s dítětem předškolního věku a stále je dbáno primárně na dítě a jeho potřeby, přání a zájmy.

Z posledního bodu tabulky je zřejmé, že analýzy dat vyplynul určitý přínos, který rodiče ve společném volném čase shledávají. V našem výzkumu se ukázal hlavní přínos pro rodinu jako celek. Zkoumaní rodiče za tento přínos považují například vzájemné učení a rozvoj

citových vazeb. Tento přínos je podstatný pro členy rodiny jako celek, kdežto ve výzkumu Factum Invenio (2008) zůstává prioritou dítě a jeho smysluplné trávení času, které vede k získávání nových informací a poznávání něčeho nového. V současné době je tedy rodině jako celku připisován větší význam v oblasti volného času a ačkoliv zůstává dítě prioritou, tak rodina jako celek nezůstává v pozadí a dochází k jejímu rozvoji prostřednictvím společně prožitého volného času.

Druhý výzkum, který můžeme uvést do diskuze s naším, je výzkum, který byl realizovaný v rámci diplomové práce Jitky Bačákové v roce 2017. Diplomová práce nese název Volný čas v rodině s dítětem předškolního věku a cílem výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem tráví rodiny volný čas a které aktivity ve volném čase převládají. Metodou výzkumu bylo strukturované interview s celkem 14 rodiči. Strukturované interview obsahovalo obecné otázky jako vzdělání rodičů a počet dětí v rodině. Další otázky se svými charakterem už věnovaly problematice volného času. Byly to otázky na téma zájmových kroužků a důvodů jejich navštěvování, nejoblíbenějších činností dětí, povinnosti v rodině a trávení volného času během týdne a o víkendu. Další otázky se zabývaly nejčastějším volnočasovým aktivitám a využívání technologií.

V tomto výzkumu dochází převážně ke shodám v oblastech, které se vynořily i v našem výzkumu.

Tab. č. 3. Komparace výzkumů II.

Bakalářská práce (2019)	Diplomová práce (2017)
Shoda participantů na nedostatku volného času v rodině s dítětem předškolního věku.	Rodiny nemají dostatek společného volného času.
Nejčastější volnočasovou aktivitou je hra. Preference aktivního volného času mimo domov.	Nejčastěji se v rodinách objevuje hra, sportovní aktivity a sdílený volný čas se známými. Převažuje volný čas mimo domov.
Využívání technologií ve volném čase v rodině s dítětem předškolního věku. Rodina využívá technologie i hromadně.	Využívání technologií ve volném čase v rodině s dítětem předškolního věku. Dítě využívá technologie samostatně.

Pokud budeme komparovat výsledky obou výzkumů, je zřejmé, že v mnoha oblastech dochází ke shodě. Současná rodina s dítětem předškolního nemá dostatek volného času pro společné prožívání tohoto času. Převažující volnočasovou aktivitou v rodině s dítětem předškolního věku je hra, která se v našem výzkumu ukázala u téměř všech participantů jako stěžejní náplň společného volného času. Dále rodiče preferují aktivní prožívání volného času a to především mimo domov. V poslední řadě došlo ke shodě i ve využívání technologií ve volném čase. V našem výzkumu se ukázalo, že rodiny využívají tyto technologie i hromadně, jelikož jsme se zaměřili primárně na společně prožitý volný čas. Nicméně Bačáková (2017) poukazuje na to, že rodiče dětem tyto technologie zprostředkovávají k jejich zabavení a vzniká tak čas jen pro rodiče.

Z komparací obou výzkumů, které se zabývaly problematikou společně prožitého volného času v rodině s dítětem předškolního věku lze vyvodit, že během několik uplynulých let volný čas v rodině příliš nemění. Společný volný čas je pro rodinu podstatnou součástí běžného dne a rodiče mu připisují velkou pozornost. Ačkoliv ho ovlivňuje mnoho aspektů, které rodiče nemohou ovlivnit, přesto se snaží o ideální prožití tohoto času. S vývojem volného času v rodině se dostává do středu dění rodina jako celek a její rozvoj. Zároveň je pro rodinu prioritou dítě, pro nějž rodina tento společný čas prožívá s cílem uspokojit jeho přání, zájmy a potřeby.

ZÁVĚR

Bakalářská práce byla zaměřena na problematiku společného prožitého volného času v rodině s dítětem předškolního věku.

V teoretické části byla objasněna problematika společného volného času v kontextu rodiny s dítětem předškolního věku. Teoretické vymezení jednotlivých kapitol vychází z vymezení autorů, kteří se zabývají problematikou nejen volného času, ale i současné rodině s dítětem předškolního věku.

V praktické části bylo odhaleno, jak prožívá rodina s dítětem předškolního věku společný volný čas. K těmto výsledkům jsme došli metodou polostrukturovaného interview s osmi rodiči a sedmi dětmi v předškolním věku.

Po uskutečněním sběru dat byla data analyzována pomocí otevřeného kódování a následně se nám vynořilo pět základních kategorií, které blíže popisují společně prožitý volný čas v rodině s dítětem předškolního věku a naplnily tak stanovené výzkumné cíle. Volný čas jako zdroj zážitků, přínos pro rodinu ve volném čase, neovlivnitelná omezení ve volném čase, stereotypní přístup k volnému času a dítě jako priorita ve volném čase jsou názvy jednotlivých kategorií, díky kterým jsme našli odpověď na hlavní a dílčí výzkumné otázky. Jak vyplynulo z výsledků, tak jednotlivé kategorie se prolínají a vzájemně se podmiňují a zároveň blíže odhalují okolnosti společně prožitého volného času v rodině. Společně prožitý volný čas v rodině se jeví jako podstatná část života rodičů a především samotných dětí. Ukázalo se, že ačkoliv jsou určovateli volného času právě rodiče, tak se pro ně stává podstatou samo dítě, které iniciuje preferované prožívání volného času s rodinou a je pouze na rodičích, jak k tomu budou přistupovat. Rodiče, ač se snaží vycházet dítěti vstříc a uspokojit jeho přání a potřeby, tak stále u nich převládá jakýsi stereotyp, který si sami prožili v předškolním věku a aplikují ho opakovaně u svých dětí. Hlavním se však stává to, jak následně rodina volný čas s dítětem prožije, u čehož se ukázalo, že pro rodinu jsou primární zážitky, které jim společný volný čas zprostředkovává, a mají pro jednotlivé členy rodiny určitý přínos. Rodiče se snaží jednat podle svých možností, které nejsou vždy ideální, ale i přes některé omezení, mají snahu dosáhnout spokojenosti na obou stranách, tedy na straně rodičů i dítěte.

Vzhledem k získaným datům došlo k naplnění cílů práce. Společně prožitý čas v rodině s dítětem předškolního věku je nedílnou součástí života a proto by neměl být opomenut jeho význam u dětí v předškolním věku. Během výzkumu se ukázalo, jak rodiče ke společ-

ně prožitému volnému času přistupují, a je zřejmé, že ve většině případů dochází k tomu, že rodiče opakují přístup, který byl uskutečňován v jejich dětství. Lze tedy vyvodit, že je podstatné vést děti k určitému směru, který i oni mohou jednou v budoucnu využívat podle toho, k čemu byli vedeni rodiči.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Bačáková, J. (2017). *Volný čas v rodině s dítětem předškolního věku* (Diplomová práce). [Online] Olomouc: PdF UP. Retrieved from https://theses.cz/id/ksj85g/DP_Ba_kov_Jitka.pdf
2. Bendl, S. (2015). *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada.
3. Burns, M. S., Johnson, R. T., & Assaf, M. M. ([2012]). *Preschool education in today's world: teaching children with diverse backgrounds and abilities*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
4. Duffková, J., Urban, L., & Dubský, J. (2008). *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
5. Factum Invenio, s.r.o. (2008). *Zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit*. [Online] Praha: Národní institut dětí a mládeže. Retrieved from <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1236593581.pdf>
6. Gillernová, I., Kebza, V., & Rymeš, M. (2011). *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada.
7. Hájek, B., Hofbauer, B., & Pávková, J. (2008). *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál.
8. Hartl, P., & Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník* (Třetí, aktualizované vydání). Praha: Portál.
9. Helus, Z. (2015). *Sociální psychologie pro pedagogy* (2., přepracované a doplněné vydání). Praha: Grada.
10. Hofbauer, B. (2006). K současnosti a výhledu výchovného zhodnocování volného času dětí a mládeže [Online]. *Pedagogická orientace*, 16(4), 25-41. Retrieved from <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/897>
11. Hofbauer, B. (2005). Vývoj, současný stav a výhled pedagogiky volného času v České republice [Online]. *Pedagogická orientace*, 15(2), 88–105. Retrieved from <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1302>
12. Kantorová, J., & Grecmanová, H. (2010). *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky II*. Olomouc: Hanex.

13. Kavanová, A., & Chudý, Š. (2005). *Výchova a volný čas: vybrané kapitoly z pedagogiky volného času*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Univerzitní institut, Ústav pedagogických věd.
14. Knotová, D. (2011). *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido.
15. Knotová, D. (2014). *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Masarykova univerzita.
16. Kraus, B. (2014). *Sociální pedagogika*. [Online] Univerzita Hradec Králové. Retrieved from http://inpdf.uhk.cz/wp-content/uploads/2014/03/Socialni_pedagogika.pdf
17. Kraus, B. (2014). *Základy sociální pedagogiky* (Vyd. 2). Praha: Portál.
18. Kulacsová, K. (2006). Limitující faktory osobnosti vzhľadom na voľný čas [Online]. *Pedagogická orientace*, 16(2), 60–67. Retrieved from <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/966>
19. Lovasová, L. (2006). [Online] *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. Retriever from <http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/rodinne%20vztahy.pdf>
20. Majerčíková, J. (2012). *Rodina s predškólákom: výskum rodín s det'mi predškolského veku*. V Bratislave: Univerzita Komenského v Bratislave.
21. Matějček, Z. (2017). *Rodiče a děti* (Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad.
22. Mertin, V. (2011). *Výchovné maličkosti: průvodce výchovou dítěte do 12 let*. Praha: Portál.
23. Možný, I. (2006). *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství.
24. Pávková, J. (2008). *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]* (Vyd. 4). Praha: Portál.
25. Sobotková, I. (2012). *Psychologie rodiny* (3. vyd). Praha: Portál.
26. Šerák, M. (2009). *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál.
27. Šimíčková-Čížková, J. (2008). *Přehled vývojové psychologie* (2. vyd). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
28. Vágnerová, M. (2005). *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.

SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1. Významové kategorie

Tab. č. 2. Komparace výzkumů I.

Tab. č. 3. Komparace výzkumů II.

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Vzor informovaného souhlasu
- P II Přepis interview s rodičem (R6)
- P III Přepis interview s dítětem (D5)
- P IV Ukázka kódování rozhovoru (R6)

PŘÍLOHA P I: VZOR INFORMOVANÉHO SOUHLASU

Souhlas rodiče (participanta) na základě poskytnutých informací o výzkumu.

Jmenuji je Klára Michnová a jsem studentkou bakalářského studia oboru Učitelství pro MŠ na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Má bakalářská práce s názvem *Společně prožitý volný čas v rodině s dítětem předškolního věku* se zabývá společně prožitým volným časem v rodině a volnočasovými aktivitami v rodině s dítětem předškolního věku. Cílem výzkumu je zjistit jak prožívá rodina s dítětem předškolního věku společný volný čas.

Metodou výzkumu je rozhovor s rodiči a jejich dítětem v předškolním věku. Rozhovor bude zaznamenán na diktafon a poté přepsán do písemné formy. Audiozáznamy budou využity pouze pro účely bakalářské práce.

Účast na tomto výzkumu je anonymní. V práci budete Vy i Vaše děti uváděni pod pseudonymem. Vaše účast je zcela dobrovolná a máte právo kdykoliv rozhovor ukončit. Pokud bude součástí rozhovoru otázka, na kterou nechcete odpovědět, máte právo na otázku neodpovídat.

Ve výzkumu nebudou uvedeny údaje, podle kterých by bylo možné identifikovat Vás a Vaše dítě.

Žádám Vás o udělení souhlasu k provedení rozhovoru s Vámi i Vaším dítětem za výše uvedených podmínek.

Informovaný souhlas

Svým podpisem dávám souhlas ke zpracování audiozáznamu rozhovoru a následnému zveřejnění výsledků pro účely výzkumu, který je realizován v rámci bakalářské práce na téma *Společně prožitý volný čas v rodině s dítětem předškolního věku*

Jméno a příjmení:

Podpis:

Dne:

PŘÍLOHA P II: PŘEPIS INTERVIEW S RODIČEM (R6)

K: Já bych se zeptala, jak obecně vnímáte pojem volný čas?

Matka: No volný čas já skoro žádný nemám, takže těžce.

K: Jak myslíte, že těžce?

M: No není moc času na nějaké mimo aktivity vzhledem k tomu, že jsem celý den v práci, takže volný čas je pro mě strašně těžce, ... Těžce říct co to je, protože ho nemám.

K: Je to ovlivněno především tou prací?

M: Ano, především tou prací.

K: Našla byste něco, co charakterizuje volný čas ve Vaší rodině, když jste spolu?

M: Tak my ten volný čas samozřejmě se snažíme využívat hlavně o víkendech, ale to myslím si skoro dneska už v každé rodině, že rodiče pracují do večera, takže ten volný čas využívají především o víkendech, kdy teda se snažíme s těma dětma ho využívat na nějaké výlety a společné aktivity.

K: Takže převážně jsou to výlety?

M: Výlety určitě, nebo prostě procházky, spíše se snažíme v přírodě nebo nějakýma společnýma aktivitama. Spíš tak, no.

K: Preferujete tedy tu aktivitu ve volném čase?

M: Určitě.

K: Jak se to projevuje, kromě těch výletů a tak?

M: Tak většinou o těch víkendech, hledáme, kde jsou, že jo nějaké akce kolem, nějaké hrady, zámky. Když je pěkně, tak se jdeme projít spíš do té přírody tady kolem, nebo zajet si třeba do XY nebo spíš tak, než abychom šli někam do dětského koutku. Samozřejmě, když jako je škaredé počasí, tak i tam zajdeme, ale spíš se snažím, aby se děcka tady nějak vylítaly a spíše aby byly v té přírodě a učily se spíš takové věci kolem a kolem v té přírodě, než aby byly někde zavřené v podstatě v těch hernách nebo tak.

K: Co Vás vede k takovému výběru?

M: Tak já si myslím, že to je dané tím, že mě tak vychovávali i rodiče, takže vždycky když bylo hezky nebo tak, tak mě tat'ka vždycky bral do té přírody spíš a v podstatě to se snažím

preferovat i u těch dětí. Vzhledem k tomu, že i já jsem nějakým způsobem sportovně založená, tak i s nima spíš si jako zajít na výšlap nebo tak na hory.

K: A když byste porovнала volný čas, když jste byla v jejich věku? Liší se to něčím?

M: Tak to se liší diametrálně, protože my jsme ten volný čas trávily hlavně venku před barákem, že. Chodily jsme na dvorky, chodily jsme s bandou dětí kolem baráku hrát, já nevím fotbal, nějaké schovky a takové ty dětské hry, což už dneska samozřejmě není. Zaprvé už nejsou ani ty dvorky a hlavně ty děti se už tolik nesdružují a samozřejmě je tam i další věc. To, že rodiče mají mnohem větší strach o ty děti, než kdysi měli o nás. To bylo o tom, že mamka zavolala z okna: „Domů, večere.“ a my všichni jsme se seběhli domů a neměli ti rodiče takový strach o ty děti, jako dneska. Takže jako nechat na dvorku, chápu to, je jiná doba, určitě.

K: Nechala byste děti jít ven samotné?

M: Hmm. Tak já jako bydlím v místě, kdy máme jenom jako kdyby zahradu a je to u silnice, takže tak žádný dvorek není, to je spíše v té části, kde už jsou spíš domečky, ale když jsou u babiček a je jaro nebo v podstatě, dá se jít ven tak oni hodně jezdí na kola, na hřiště a tak si kolem hrát. Nebo i je zkusíme nechat na tom dvorku, že si hrajou spolu, ale jsou mnohem víc hlídání, než my kdysi, protože jsou ještě malí.

K: A pokud jste spolu, co je pro Vás podstatné?

M: No pro mě podstatné je, dát jim něco, na co budou vzpomínat, jsou to právě různé ty výlety, jsou to nějaké aktivity. Nedávno jsme byli třeba i večer na strašidelném hradě v XY a to pro ně byl taky zážitek, že můžou jít v noci na hrad. Spíše se snažím vybírat takové aktivity, které... nebo nějaké věci, co si budou pamatovat. Nebo třeba když jsou různé akce, jako Vánoce a tak, tak prostě máme takovou skupinku maminek, jak ze školky, tak už i ze školy, takže pro ně vymyslíme nějaký program, nějaké společné pečení nebo něco takového, co si budou do budoucna pamatovat. Třeba pro mě je důležité, protože si myslím, že to co si budou pamatovat do dospělosti, to co jsme pro ně chystali a že jsme se snažili, že je bude ovlivňovat i dál v dospělosti. Myslím si, že to je důležité, ukazovat jim i takové ty aktivity, co jsme třeba i my kdysi s rodičema zažili. Dneska je ta doba jiná, jsou různé počítače, že jo tablety a tak dále. Já teda úplně nejsem toho zastáncem, takže dětem je do ruky nedávám a spíše se snažíme si hrát nějaké hry spolu, když už je nějaké takové počasí, nebo někdy i záleží, jak je mamka unavená (*smích*) v přípravě (sportovní) a tak.

K: V tom to máte náročnější...

M: No právě, takže někdy samozřejmě se pouští pohádky doma, když potřebuju klid, ale hrajeme hry, snažíme se spolu něco vymýšlet, rádi kreslí, naštěstí ještě nejsou takové ty počítačové děti nebo si jsou prostě běhat ven na zahradu. Takže pro mě jsou důležité takové ty společné chvíle, alespoň takové ty hlavní jako jsou Vánoce, Velikonoce, vytvářet pro ně takové... Na Velikonoce třeba dva dny pečeme a zdobíme a všechno takové. Nechávám je prostě, ať si zdobí věcičky, Vánoce, perníčky to taky. Ať si pamatují takové to hezké. I ty společné výlety, prostě vymyslet něco takového, jako ne, že jdeme na hory a skončíme v hospodě, ale takové co si budou pamatovat v budoucnu.

K: Řekla byste, že to je pro Vás největší přínos, když jste spolu? Ty zážitky?

M: Tak ono je pro ně vůbec přínos, že jsme spolu (*smích*), vzhledem k mým aktivitám, protože samozřejmě, teď pro ně jdu do školky a hned je vezu za babičkou a jsou odpoledne u babičky, protože jsem v práci a jdu pro ně až večer. Takže ty víkendy jsou takové... hm... teďka třeba se naštěstí zapojují i babička s dědečkem, takže i malá pojedje na čtyři dny na hory lyžovat, takže berou je lyžovat a mě zastoupí v těch dalších aktivitách, na které já třeba úplně nemám čas. Nějaké lyžování, bazény a takové aktivity jsou tam naštěstí i z té strany těch prarodičů.

K: A i z Vaší strany? Nebo převládají aktivity s prarodičema?

M: No bohužel, zatím je to ze strany mamky a tatky, protože já opravu ten čas nemám o víkendech, jakože když už mám tak já se spíš snažím s nima někam vyjít tak kolem a kolem a nechávám takové to lyžování a tak protože oni s nima většinou můžou jít i po škole, ale to já jsem v práci. Já spíš tak..., ale jo zajdeme si zalyžovat nebo tak nějak. Teďka jak napadne sníh, že jo stavíme sněhuláky a takové ty klasické věci, co dělají všichni.

K: A kdybyste jste měla říct, co za přínos to má pro Vás, když jste spolu?

M: Pro mě to má takový přínos, že mám pocit, že aspoň částečně jim můžu něco předávat. Třeba v létě jsem je vzala a jeli jste na týden sami tři do XY na dovolenou, kdy jsem si říkala, že si tam ty děti užiju jenom já a oni si zapamatují, že byli s tou mamkou, že jsme něco zažili u moře. Pro mě je důležité, protože vzhledem k tomu, že jsem s nima sama a jsem tam jediný ten výchovný faktor, když pomínu babičku s dědečkem nebo tak, tak pro mě je důležité jim předávat úplně všechno, že jo i z té strany toho otce i z té strany matky. I takové to, děti jedeme na dovolenou, prostě užijeme si to spolu. To si budou pamatovat

takové ty chvíle, jo my jsme s mamkou byli tam a tam. Takže to je pro mě důležité, takové že, když toho času není tolik, tak když už ho mám tak třeba vyjedem na tu dovolenou. Aby věděli, že ikdyž měla mamka hodně práce, ale aby i do budoucna pochopil, že to bylo i kvůli toho, že i ty děti si pak můžou užít, takže to je i v rámci toho, že to do budoucna poberou.

K: Můžete popsat, jak to probíhá, když máte normálně práci a pak jste s nima?

M: Tak ono samozřejmě záleží na počasí, i jestli je jaro, léto, podzim nebo zima. Podle toho se to tak nějak vyvíjí. Teď třeba v sobotu, když bylo těch třináct stupňů, tak jsem říkala, děcka jdeme se projít na XY, kolem řeky, tam si můžete hrát s klackem, zadržet do sněhu, do bláta, poblblnout si tam, padat ze stromů. Já je nechávám prostě všechny tady ty aktivity dělat, které nechávali rodiče dělat i nás. Nejsem zrovna taková ta matka jakože, ježíšmarja, ty si špinavá, to ne, však se to vypere. Jdeme se prostě projít. Nadýchat se vzduchu, podívat se na nějaké zvířátka nebo něco takového. Jakože fakt záleží na situaci, jaké je počasí, kolik máme času a já samozřejmě někdy i o víkendu mám práci, takže je to někdy rozseknuté i tím, že třeba tam mám nějaké pozvání se závodnicema nebo něco takového, čím se to blíží vlastně těm závodníkům. Vždycky ten začátek roku je nejchaotičtější bych řekla a potom, jak už se to blíží k tomu létu, tak toho času mám víc a samozřejmě další věc je, že naše druhá babička je půl roku na přehradě na karavanu, takže v podstatě od toho dubna, května a celé léto trávíme i na té přehradě, takže to mají úplně luxusní, protože se přes den dá být u vody, můžou plavat a všechno možné. Večer si jdou opéct párky, přespí v karavanu a je to, špinaví, ale to je úplně jedno. Takže to si myslím, že je pro ně další takový přínos.

K: A ten výběr volnočasových aktivit je vyloženě jenom na Vás nebo přihlížíte i k dětem?

M: Tak to já spíše tak vymyslím a ptám se jich, co by chtěli. Řeknu třeba, děti pojedeme na hrad, pojedeme do XY, tam vlastně je loď na hraní, nebo pojedeme k babičce na přehradu, nebo se půjdeme projít, takže tak, co mě napadne. Samozřejmě furt člověk vymyslí něco jiného, každý víkend. Když potom fakt je to jaro, tak to už vymyslíte pořád něco, nebo pojedeme tam, vezmeme tetu s holkama, tím že i jezdíme jako víc ženských jako s dětma, tak vždycky si i řekneme, jestli je třeba tam někde nějaká akce a vezmeme tam děti a něco takového. Podle toho, co to okolí nabízí.

K:Jo, jo. No a myslíte, že prostředí, kde žijete, Vám nabízí hodně možností, jak strávit volný čas společně?

M: Ale tak já myslím, že jo, že vždycky je... Jak začne teplo tak i ty města nebo jsou takové ty různé akce, záleží i na těch svátcích, že jo jsou prostě různé velikonoční akce nebo i ty hrady tady vymýšlí akce. Já myslím, že se dá. Můžete jet na XY, samozřejmě furt je to podobné, každý rok do ZOO do XY a prostě takové ty podobné akce. Nebo zajet někam i dál potom, nějaké třeba bazény, wellnessy, to já v podstatě na to moc nejsem, ale taky vím, že holky jezdí s dětma do wellnessu nebo tak i do Polska, nebo i tak. Já myslím, že se tady dá toho vmyslet dost. I do té přírody kolem, vždyť tu máme hory krásné, přehrady, takže já myslím, že jo.

K: Někaké volnočasové instituce třeba navštěvujete?

M: Tak oni, jako kdyby chodí do karate. Oba.

K: A kromě kroužků?

M: Kromě kroužků asi ne.

K: Takže spíše využíváte to prostředí.

M: No malá chodí do školy, takže dejme tomu, že ve družině končí ve čtyři nebo ve tři, přijdu si pro malého do školky a v podstatě už je večer, pak jdou do karate dvakrát týdně, takže nám zbývá hlavně ten víkend.

K: Jinak, našla byste něco, co Vás v tom volném čase omazuje?

M: Záleží, někdy je to ta práce, někdy i tak únava, když jsem celý den v práci a je toho hodně, nebo nemoc, ale jinak se většinou snažím i v té přípravě, když je sluníčko, tak prostě jdem. Na mě to počasí funguje hodně, a když je opravdu hezky tak nejsem schopná být doma, takže někam vyrazíme. Vezmem nějakou tetu a jdem.

PŘÍLOHA P III: PŘEPIS INTERVIEW S DÍTĚTEM (D5)

K: Co si dělala včera, když si přišla ze školky?

D5: Já jsem si hrála s panenkama a XY (sestra) si nemohla hrát semnou, protože ona už je velká a chodí do školy a musí psát úkoly.

K: XY je tvoje sestra?

D5: Jo.

K: A spolu si někdy hrajete?

D5: Jo, někdy.

K: Co třeba děláš, když přijdeš domů ze školky?

D5: Já si vždycky hraju. Výsléknu se a hraju si s panenkama.

K: Děláš ještě něco jiného?

D5: Třeba si kreslím.

K: Co kreslíš?

D5: Nejradši kreslím domečky.

D5: A co třeba děláš, když si s maminkou?

D5: S maminkou cvičím logopedii, protože neumím nějaká písmenka a pak chodím k paní logopedce a mě to tam moc baví.

K: A když si s maminkou, tak co ještě děláte?

D5: *(dítě neodpovídá)*

K: Nebo s tatínkem?

D5: No když chodím na logopedii tak k tomu máme nějakou pohádku, která se mi moc líbí, a my máme doma ještě takovou knížku a tam jsou obrázky a tatínek mi to bude jenom číst.

K: A když neděláte logopedii, tak s čím si hrajete doma?

D5: No, zahrajeme si nějakou hru, třeba šachy.

K: A to tě baví, hrát hry?

D5: Jo baví, já už umím šachy.

K: Co ještě s tatínkem hrajete za hry?

D5: Třeba ještě... (*odmlka*). Třeba pexeso mě baví a dooble.

K: A baví tě si hrát doma hry s mamkou a tatškou?

D5: Jo baví.

K: Jezdíte třeba na nějaké výlety?

D5: Jo jednou jsme jeli na Krkonoše a taky na Luhačovice.

K: A jsi ráda, když jezdíte na výlety?

D5: Jo.

K: Líbí se ti to?

D5: Jo. Protože... (*odmlka*), ale nejvíc ze všech výletů se mi líbí výlet do nějakého hotelu, protože tam je vždycky bazén a já mám ráda bazény a když plaveme.

K: A co třeba děláte v létě?

D5: Chodíme na zmrzku, to se může.

K: A koupat se chodíte?

D5: Jo chodíme, my jezdíme do XY. XY to je bazén.

K: Kam třeba chodíte, když je zima?

D5: V zimě chodíme někam, kde je zima. Na výlety, kde je zima.

K: Kam na výlety?

D5: Třeba na XY (hory), tak je zima.

K: A po školce si chodíte hrát ven?

D5: Jo na zahradu nebo někam do lesa.

K: Co v tom lese děláte?

D5: No hrajeme si.

K: Doma si taky hrajete?

D5: Hrajeme si hru nebo si pustíme pohádku.

K: Díváte se často na pohádky?

D5: No dlouho, protože já mám ráda pohádky. Včera jsem viděla My Little Pony, to je tam, kde jsou koníci. Ale teď se spíše dívám na Mášu.

K: Ještě tě něco napadá, kam chodíte s maminkou a tatínkem?

D5: My jsme jednou šly s maminkou a tatínkem a byli jsme na víkend u babičky a u dědy a pak jsme chtěli jít do XY (dětský zábavní park), to je park a tam jsme byly s XY (sestrou) a já už můžu na větší skluzavky.

K: Chodíte často do XY (dětského zábavního parku)?

D5: To ne.

K: A do jiných parků jako je XY, chodíte?

D5: No my třeba chodíme do XY (dětský zábavní park).

K: A to je taky jako XY (dětský zábavní park)?

D5: Jo to je taky park, jsou tam skluzavky.

K: Baví tě chodit do takových parků?

D5: Jo baví a v XY jsou i kolotoče a skluzavka pro větší děti a je ledová a je tam lední medvěd.

K: A proč tě to baví?

D5: Protože tam jsou skluzavky a já je mám ráda.

K: A ptají se tě rodiče, jestli tam chceš chodit?

D5: Jo, vždycky, když je léto, tak se jich ptám, jestli můžeme do XY (dětského zábavního parku), protože se mi tam moc líbí. Když maminka řekne, že pojedeme někam tak se mě zeptá tak já odpovím.

K: Chodí s váma i tatínek?

D5: Jo chodí

K: Dobře, já se už dál ptát nebudu a můžeš za tatínkem.

PŘÍLOHA P IV: UKÁZKA KÓDOVÁNÍ ROZHOVORU (R6)

K: Já bych se zeptala, jak obecně vnímáte pojem volný čas?

Matka: No volný čas já **skoro žádný nemám**, takže těžce.

(kód – nedostatek volného času)

K: Jak myslíte, že těžce?

M: No není moc času na nějaké mimo aktivity vzhledem k tomu, že jsem **celý den v práci**, takže volný čas je pro mě strašně těžce, ... Těžce říct co to je, protože ho nemám.

(náročnost zaměstnání)

K: Je to ovlivněno především tou prací?

M: Ano, **především tou prací**.

(omezení zaměstnáním)

K: Našla byste něco, co charakterizuje volný čas ve Vaší rodině, když jste spolu?

M: Tak my ten volný čas samozřejmě se snažíme **využívat hlavně o víkendech**, ale to myslím si skoro dneska už v každé rodině, že rodiče pracují do večera, takže ten volný čas využívají především o víkendech, kdy teda se snažíme s těma dětma ho využívat na **nějaké výlety a společné aktivity**.

(časové možnosti; preference aktivity)

K: Takže převážně jsou to výlety?

M: **Výlety určitě**, nebo prostě **procházky**, spíše se snažíme **v přírodě** nebo nějakýma společnýma aktivitama. Spíš tak, no.

(aktivní čas v přírodě)

K: Preferujete tedy tu aktivitu ve volném čase?

M: **Určitě**.

(preference aktivity)

K: Jak se to projevuje, kromě těch výletů a tak?

M: Tak většinou o těch víkendech, hledáme, **kde jsou, že jo nějaké akce kolem**, nějaké hrady, zámky. Když je pěkně, tak se jdeme projít spíš do té přírody tady kolem, nebo zajet si třeba do XY nebo spíš tak, než abychom šli někam do dětského koutku. Samozřejmě, když jako je škaredé počasí, **tak i tam zajdeme**, ale spíš se snažím, aby se děcka tady ně-

jak vylítaly a spíše **aby byly v té přírodě** a učily se spíš takové věci kolem a kolem v té přírodě, než aby byly někde zavřené v podstatě v těch hernách nebo tak.

(nabídka okolí; využívání institucí; čas v přírodě)

K: Co Vás vede k takovému výběru?

M: Tak já si myslím, že to je dané tím, že mě tak **vychovávali i rodiče**, takže vždycky když bylo hezky nebo tak, tak mě tat'ka vždycky bral do té přírody spíš a v podstatě to se snažím preferovat i u těch dětí. Vzhledem k tomu, že i já jsem nějakým způsobem **sportovně založená**, tak i s nima spíš si jako zajít na výšlap nebo tak na hory.

(vliv výchovy; povaha rodiče)